

NAPOMENE

UVOD

1. Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5.
2. Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016.

NAPOMENA O TEKSTU

3. Brojčani podaci dobijeni od Vojćeha Plose.
4. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 521; Pilecki, [List], 19. oktobar 1945, PUMST, BI 6991, str. 2.

1: INVAZIJA

1. Pilecki, [Pod Lidą], Materiały, tom 223c, APMA-B, str. 36; Dmytruk, „Z Novogo“, citirano u: Brown, *A Biography*, lok. 954; Tumielewicz, [Kronika], str. 229; Lacki, „Burza“, str. 229–230; Pilecka, [Dzieje], tom 223c, APMA-B, str. 104; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 8.
2. Kochanski, *The Eagle*, str. 57; Wilmot, [Notes], LHCMA, LH 15/15/150/2.
3. Opšta mobilizacija sprovedena je 30. avgusta, ali tajna mobilizacija je počela 24. avgusta. Kochanski, *The Eagle*, str. 57; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 8; Лаўрэш, „13 траўня“, str. 15–19; Лаўрэш, „Лідчына“, str. 76; Brochowicz-Lewiński, [Raport], CAW, I.302.4.466.
4. Pilecki, zapis razgovora, 21. maj, 2016.
5. Gawron, *Ochotnik*, str. 68; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania podejrzanego Tadeusza Płużańskiego, Materiały, tom

- 223, APMA–B, str. 197; Pieńkowska, [Wspomnienia 1], str. 12; Budarkiewicz, „Wspomnienia“, u: Cyra, *Rotmistrz*, str. 24.
6. Tracki, *Młodość*, str. 112; Pilecka, [Dzieje], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 94–96; Pilecki, [Życiorys], Materiały, tom 223c, APMA–B, nisu navedene stranice; Tracki, *Młodość*, str. 178–179, str. 185. Imanje u Sukurčama bilo je nasleđeno po majčinoj liniji. Veći deo imanja Pileckih konfiskovala je ruska država nakon učešća Vitoldovog dede u ustanku protiv cara Aleksandra II u januaru 1863; Cyra, *Rotmistrz*, str. 22.
 7. Više detalja o zadruzi vidi u: AAN, 2/213/0/9/8498 i AAN, 2/213/0/9/8499; Pilecka-Optułowicz, zapis razgovora, 14. jul 2016; Pilecki, Krzyszkowski, Wasztyl, *Pilecki*, str. 30; Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016; Pilecki, Krzyszkowski, Wasztyl, *Pilecki*, str. 30; Tracki, *Młodość*, str. 187, str. 188–191.
 8. Kochanski, *The Eagle*, str. 30–32; Bikont, *The Crime*, str. 11–26, Ringelblum, *Polish*, str. 11; Brzoza, Sowa, *Historia*, str. 135; Brown, *A Biography*, lok. 534; Лаўрэш, „Яўрэй“, str. 141–154; *Лаўрэш*, „Лідчына“, str. 64; Gelman, *Jewish*, citirano u: Ganusovitch, Manor, Lando, *Book of Lida*, str. 83; *Ярмонт, В тени*, str. 93–94, citirano u: *Лаўрэш*, „Лідчына“, str. 76.
 9. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 7; Pilecki, zapis razgovora, 2. februar 2016; Gombrowicz, *Polish*, str. 32. Vitold je isterao sa svog imanja Jevrejina koji je uzeo u zakup zemljište 1922. Nema potvrda koje bi nagoveštavale da je iza tog događaja stajala šovinistička pobuda. Pilecka, [Dzieje], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 15–18. Zadruga su u Poljskoj igrala ulogu u unapređenju ekonomskih interesa zajednica, što je često imalo etničku dimenziju. Piechowski, *Byłem*, str. 17–18.
 10. Markert, 77, str. 53; Pilecki, zapis razgovora, 10. oktobar 2017; Pilecka-Optułowicz, zapis razgovora, 17. maj 2016.
 11. Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016. i 10. oktobar 2017.
 12. Pilecki, zapis razgovora, 10. oktobar 2017.
 13. Pilecki, zapis razgovora, 21. maj 2017; Pilecki, [Pod Lidą], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 26.
 14. Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016. Budući da je Poljska vojska prekinuta usred mobilizacije i nikad se nije do kraja mobilisala, našla se nadjačana u odnosu 1,5:1 pešadija, 3:1 artiljerija

- i 5:1 tenkovske snage. Možda je tek malčice više od 700.000 poljskih vojnika uspelo da stupi u borbu, pretežno nesistematičnu i neorganizovanu, nasuprot približno jednom milionu Nemaca. Komisja, *Polskie*, tom 1, deo 1, str. 191, str. 247; Kochanski, *The Eagle*, str. 46, str. 55–57; Thomas, *German*, str. 8.
15. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 2, str. 8; Gawron, *Ochotnik*, str. 86–99.
 16. Witowiecki, *Tu mówi*, str. 54, Markert, 77, str. 55; Jezierski, [Wspomnienia], CAW, I.302.4.466.
 17. Witowiecki, *Tu mówi*, str. 54; Naruszewicz, *Wspomnienia*, str. 177. O putovanjima u teretnim vagonima takođe vidi u: Bujniwicz, *Kolejnictwo*, str. 58.
 18. Szpilman, *The Pianist*, str. 22; Richie, *Warsaw*, str. 110–114.
 19. Witowiecki, *Tu mówi*, str. 76; Gnatowski, [Wspomnienia], CAW, I.302.4.466.
 20. Blum, *O broń*, str. 20–41; Jezierski, [Wspomnienia], CAW, I.302.4.466. Naročitu zahvalnost dugujem Dejvidu Makvejdu i Lukašu Politanjskom što su mi potvrdili tačan datum Vitoldovog dolaska u Pjotrkov Tribunalski.
 21. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 8.
 22. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 8; Schmidtke, [Wspomnienia], CAW, I.302.4.466.
 23. Stoves, *Die 1.*, str. 57.
 24. Stoves, *Die 1.*, str. 57; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 8; Blum, *O broń*, str. 20–41; Jezierski, [Wspomnienia], CAW, I.302.4.466.
 25. Blum, *O broń*, str. 20–41; Vitold u svojim sećanjima ne piše mnogo o toj sceni. „Tenkovi na putu. Moj konj mrtav.“ Ali sama ta šturost otkriva mnogo. Takođe je na marginama zapisao plavom olovkom: „Položio sam te noći zakletvu, za mene težu od svake druge odluke.“ Ne kaže šta bi mogla biti ta zakletva, ali znajući Vitolda, zaključujemo da se verovatno zakleo da će se boriti do samog kraja. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 9.
 26. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 9.
 27. Kochanski, *The Eagle*, str. 69; Wilkinson, *Foreign*, str. 72.
 28. Kochanski, *The Eagle*, str. 48–49; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 9.

29. Wilkinson, *Foreign*, str. 73.
30. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 10.
31. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 10. Grupa britanskih vojnika iz vojne misije pokušavala je da spase ljude iz ruševina i uspela da izvuče suprugu šefa poštanske službe ambasade, Poljakinju. Potrajalo je još nekoliko dana dok delegacija nije izašla iz zemlje. Među njenim članovima bio je Kolin Gabins, koji će igrati važnu ulogu u Vitoldovoj priči. Wilkinson, *Foreign*, str. 77.
32. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 10; Karski, *Story*, str. 11. Karski se pre rata zvao Jan Kozjelevski, ali poznatiji je po svom ratnom imenu, koje je posle toga i zvanično usvojio.
33. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 11.
34. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 11.
35. Kochanski, *The Eagle*, str. 76–79.
36. Kochanski, *The Eagle*, str. 89–90.
37. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 11; Pilecki, zapis razgovora, 11. mart 2016.
38. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 13.
39. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 13.
40. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 13.
41. Widelec, *Diary*, citirano u: Margolis, *Memorial*, str. 422; Lewitt, *When*, citirano u: Margolis, *Memorial*, str. 442; Nejmark, *The Destruction*, citirano u: Margolis, *Memorial*, str. 445; Dekel, [Brovar], str. 15, str. 101; Hodubski, [Protokól], Ostrów Mazowiecka, 5. avgust 1947, IPN, BI 407/63, K 296/47, GK 264/63, SOŁ 63, str. 0343–0344; Sluchoński, [Wspomnienia], IP, 019 Sluchonski_Artur_2_skan_AK; Pilecki, zapis razgovora, 11. mart 2016.
42. Pilecki, zapis razgovora, 11. mart 2016.
43. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14.

2: OKUPACIJA

1. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14.
2. Nowak, *Courier*, str. 58; Richie, *Warsaw*, str. 147; Goebbels, *Diaries*, str. 37; Landau, *Kronika*, tom I, str. 48; Korboński, *Fighting*, str. 7; Bryan, *Warsaw*, str. 19, str. 25; Goebbels, *Diaries*, str. 37.

- Brajan procenjuje da je grad svakodnevno pogađalo između deset i trideset hiljada granata. Bryan, *Warsaw*, str. 24; Goebbels, *Diaries*, str. 37.
3. Frank, *Extracts*, str. 368, citirano u: O'Connor, *The Butcher*, lok. 2008.
4. Olsson, *For Your*, str. 203.
5. Snyder, *Black*, lok. 423; Lukas, *Forgotten*, lok. 72. Prva grupa za prisilni rad u Nemačkoj formirana je iz redova Poljaka, ratnih zarobljenika. Herbert, *Hitler's*, str. 61–94. Korišćenje ratnih zarobljenika za rad bilo je zabranjeno Ženevskom konvencijom, ali nakon što je Nemačka rasturila poljsku državu, zatvorenici su „oslobođeni“ svoga statusa. Tooze, *The Wages*, lok. 6701. U Nemačku je do proleća 1941. stiglo još dvesta hiljada radnika iz Poljske; Frank, *Extracts*, str. 110, citirano u: Kochanski, *The Eagle*, str. 98.
6. Snyder, *Black*, lok. 196; Hilberg, *The Destruction*, str. 64–74; Winstone, *The Dark*, lok. 1693.
7. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14; Bartoszewski, *1859*, str. 91; Sobolewicz, *But I*, str. 70; Lukas, *Forgotten*, lok. 942. Poljski pokušaji trovanja s vremenom su postali profinjeniji. Vidi: Rowecki, [Meldunek], 13, avgust 1941, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom II, str. 36; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 2; Malinowski, *Tajna*, str. 27; Nowak, *Courier*, str. 59; Frank, *Extracts*, str. 5896; Bartoszewski, *1859*, str. 99.
8. Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 2; Ostrowski, zapis razgovora, 1. maj 2016; Ostrowski, zapis razgovora, 10. oktobar 2017.
9. Ostrowski, zapis razgovora, 1. maj 2016; Tereszczenko, *Wspomnienia*, str. 83.
10. Znak, [Deklaracja], AAN, 2/2505/0/-/194, str. 3; Tereszczenko, zapis razgovora, 1. novembar 2016; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 3.
11. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14–15.
12. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14; Malinowski, *Tajna*, str. 29.
13. Garliński, *Fighting*, str. 43; Nowak, *Courier*, str. 71; Korboński, *Fighting*, str. 11, str. 157; Thorsell, *Warszawasvenskarna*, str. 134; Szarota, *Okupowanej*, str. 223–225.

14. Korboński, *Fighting*, str. 183; Szpilman, *The Pianist*, str. 48; Garliński, *Fighting*, str. 43; Nowak, *Courier*, str. 71; Korboński, *Fighting*, str. 11.
15. Korboński, *Fighting*, str. 219; Gistedt, *Od operetki*, str. 92.
16. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14; Nepoznati autor, [Zasady konspiracji], AAN, 2/2505/0/-/194.
17. Rablin, *Oświadczenia*, tom 29, APMA-B, str. 82.
18. Rablin, *Oświadczenia*, tom 29, APMA-B, str. 82.
19. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14; Nepoznati autor, [Zasady konspiracji], AAN, 2/2505/0/-/194.
20. Ostrowska, [Wspomnienia 1] str. 3–4; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14.
21. Malinowski, *Tajna*, str. 100.
22. Szpilman, *The Pianist*, str. 54; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 144.
23. Tooze, *The Wages*, lok. 6789; Szpilman, *The Pianist*, str. 54; Szarota, *Okupowanej*, str. 203. Vidi: *Ziemniaki na pierwsze..., na drugie..., na trzecie* (Krompiri za prvi obrok... za drugi obrok... za treći obrok), Zofia Serafińska, ili *Sto potraw z ziemniaków* (Stotinu jela od krompira), Bolesława Kawecka-Starmachowa; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 5.
24. Allen, *The Fantastic*, lok. 212. U ovom trenutku u Poljskoj je već bilo oformljeno nekoliko geta, a prvi u Pjotrkovu Tribunalskom u oktobru 1939. Winstone, *The Dark*, lok. 1856; Frank, *Extracts*, str. 5896.
25. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14; Bartoszewski, 1859, str. 70.
26. Malinowski, *Tajna*, str. 53, str. 100; Nowak, *Courier*, str. 63.
27. Malinowski, *Tajna*, str. 39; Zwerin, *Swing*, str. 64.
28. Zwerin, *Swing*, str. 64.
29. Pilecki, zapis razgovora, 17. maj 2016; Pilecka-Optułowicz, zapis razgovora, 17. maj 2016; Łapian, zapis razgovora, 15. maj 2017.
30. Pilecki, zapis razgovora, 16. maj 2016.
31. Szwajkowski, [Zeznania], IPN, S/139/12/Zn, str. 137–142; Zawadzki, [Zeznania], IPN, S/139/12/Zn, str. 124–128; Roth, *The Murder*, citirano u: Zalc, Bruttman, *Microhistories*, str. 227; vidi fusnotu 55 u vezi sa antisemitskim stavovima; Gutman, Krakowski, *Unequal*, str. 48; Zimmerman, *The Polish*, str. 74, str. 83.

32. Gross, *Polish*, str. 254; Tereszczenko, *Wspomnienia*, str. 85; Tereszczenko, zapis razgovora, 1. novembar 2016.
33. *Znak*, 06. 05. 1940/6–7, citirano u: Malinowski, *Tajna*, str. 12–15. U jednom kasnijem izdanju *Znaka* odbacuje se brutalno nacističko postupanje prema Jevrejima, jer ga pisci tog teksta smatraju tuđim poljskoj kulturi. No bez obzira na to, „ništa ne menja činjenicu da su Jevreji u Poljskoj neželjen pa čak i štetan element, te da će eliminacija njihovog uticaja iz našeg nacionalnog života i dalje biti naš glavni cilj“. *Znak*, 1940/27, AN, 1925, str. 3–4.
34. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Tereszczenko, zapis razgovora, 1. novembar 2016; Nowak, *Courier*, str. 39. Novak, koji će postati jedan od najslavnijih kurira u ratu, početka je pisao priloge za *Znak*, ali je prestao da saraduje s njim zbog njegovog političkog stanovišta. U memoarima na jednom mestu beleži: „Čisto ideološki motivi vrlo često su se mešali sa ambicijama pojedinaca koji su sebi planirali ličnu i političku posleratnu budućnost“ (Nowak, *Courier*, str. 67). Lično gledište Jana Vlodarkjeviča u vezi s Jevrejima nije zabeleženo, ali verovatno je bilo blisko gledištima koja je zastupao *Znak*.
35. *Znak*, maj 1940/6–7, citirano u: Malinowski, *Tajna*, str. 12–15; Faliński, „Ideologia“, str. 57–76; Kochanski, *The Eagle*, str. 97; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, *Wspomnienia*, tom 179, APMA-B, str. 312.
36. Pluta-Czachowski, ...*gdy przychodzi...*, citirano u: Szarota, *Stefan*, str. 91, str. 86; Rakoń, [Meldunek nr. 15], u: Czarnocka i dr., *Armia*, tom I, str. 194. Kurir Jan Karski izvodi sličan zaključak u svom izveštavanju ilegale 1940 (Karski, citirano u: Zimmerman, *The Polish*, str. 73).
37. Zimmerman, *The Polish*, str. 67.
38. Favez, *The Red*, str. 136–137; Zimmerman, *The Polish*, str. 67; Fleming, *Auschwitz*, str. 32; Wood, *Karski*, lok. 1109; Winstone, *The Dark*, lok. 1244.
39. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 14.
40. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, *Wspomnienia*, tom 179, APMA-B, str. 313.
41. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15.

42. *Znak*, 15. 07. 1940/14, citirano u: Malinowski, *Tajna*, str. 173–175; *Znak*, [Deklaracija], AAN, 2/2505/0/-/194, str. 2–3. U Janovoj deklaraciji nigde se određeno ne pominju Jevreji, ali njegov jezik je tipičan za nacionaliste tog doba – on teži da poljaštvo definiše po verskim i usko dogmatskim kriterijumima. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, *Wspomnienia*, tom 179, APMA–B, str. 313.
43. Malinowski, *Tajna*, str. 70.
44. Winstone, *The Dark*, lok. 1329; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 49–50; Bartoszewski, 1859, str. 157; Cyra, *Rotmistrz*; Pieńkowska, [Wspomnienia 1], AAN, 2/2505/0/-/194, str. 2.
45. Malinowski, *Tajna*, str. 88; Cyra, „Dr Władysław“, str. 74; Kantyka, Kantyka, *Władysław*, u: idem, *Oddani*, str. 266. Zna se samo prezime te žene, Żuravska.
46. Malinowski, *Tajna*, str. 54, str. 88; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 4; Wachsmann, *KL*, str. 7–9; Tabeau, [Sprawozdanie], u: *Zeszyty* (1991), str. 105; Wachsmann, *KL*, str. 191.
47. Wachsmann, *KL*, str. 6–9. Aušvic je isprva zamišljen kao tranzitni logor za poljske radnike koji putuju u Rajh, ali izgleda da mu je namena ubrzo izmenjena da bi služio kao klasičniji koncentracioni logor. Rees, *Auschwitz*, lok. 643; Steinbacher, *Auschwitz*, str. 22, Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 166.
48. Malinowski, *Tajna*, str. 54, str. 88; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 4. Nije jasno koliko je tačno zatvorenika umrlo u Aušvicu do kraja avgusta. Dokumenti su nepotpuni, a sačuvano je ime samo jednog ubijenog logoraša.
49. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Malinowski, *Tajna*, str. 100. Malinowski kaže da je sastanak održan krajem avgusta, ali to se kosi s hronologijom.
50. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15.
51. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 4; Gawron, *Ochotnik*, str. 114; Pilecki, Akta sprawy, *Zeznanie w śledztwie Witolda Pileckiego*, ASS MON, tom 1, str. 74.
52. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15.
53. Malinowski, *Tajna*, str. 54; Gawron, *Ochotnik*, str. 114.
54. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15.

55. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016.
56. Winstone, *The Dark*, lok. 1371; Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Landau, *Kronika*, tom I, str. 635–636; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 3.
57. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, *Wspomnienia*, tom 179, APMA–B, str. 313.
58. Dering, [Wspomnienia], str. 11; Malinowski, *Tajna*, str. 33.
59. Pilecki, [W jaki], PUMST, BI 6991, str. 15; Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016.
60. Pilecki, zapis razgovora, 1. februar 2016; Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016.
61. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 46.
62. Cyra, *Rotmistrz*, str. 45; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5.
63. Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5.
64. Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5.
65. Ostrowska, *Wspomnienia*, tom 179, APMA–B, str. 148; Gorzowski, *Kroniki*, str. 51.
66. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 1; Bartoszewski, *Mój*, str. 12–14.

3: DOLAZAK

1. Czech, *Auschwitz*, str. 29; Bartoszewski, *Mój*, str. 14–16; Korboński, *Fighting*, str. 49; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 1; Bartoszewski, *Mój*, str. 16–17; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 154–158; Ptakowski, *Oświęcim*, str. 12–13; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 34.
2. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 1.
3. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 1–2; Piekarski, *Escaping*, str. 8–12; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 34; Bartoszewski, *Mój*, str. 18; Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, APMA–B, str. 133.
4. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 2; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 161; Bogusz, zapis razgovora, 19. decembar 2015; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4.

5. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3.
6. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 163; Stapf, *Wspomnienia*, tom 110, APMA–B, str. 75–81.
7. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3.
8. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4; Stapf, *Oświadczenia*, tom 29, APMA–B, str. 89; Albin, zapis razgovora, 21. maj 2016; D–Au–I–2, *Häftlings-Personal-Karte*, v. 7, APMA–B, str. 234; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4.
9. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4; Bartoszewski, *Wywiad*, str. 46; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 164–65.
10. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 66–68; Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, APMA–B, str. 133.
11. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4; Piekarski, *Escaping*, str. 16.
12. Siedlecki, *Beyond*, str. 149; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 36a; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 55; Bartoszewski, *Mój*, str. 20; Świętorzecki, *Oświadczenia*, tom 76, APMA–B, str. 95; Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, APMA–B, str. 65.
13. Kowalski, *Niezapomniana*, str. 166; Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 412; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4.
14. Dering, [Wspomnienia], str. 9; Piekarski, *Escaping*, str. 23; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 166.
15. Gawron, *Ochotnik*, str. 17; Paczyński, *Oświadczenia*, tom 100, APMA–B, str. 95; Piekarski, *Escaping*, str. 22; Głowa, *Wspomnienia*, tom 94, APMA–B, str. 117.
16. FBI, FAP 1, HA 29, Bl. 4908–4914; NRW, W, GSTA Hamm 3369, 3367 Q 211 a.
17. Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 413; Świętorzecki, *Oświadczenia*, tom 76, APMA–B, str. 95.
18. Wachsmann, *KL*, str. 60–63.
19. Rees, *Auschwitz*, lok. 425.
20. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 66; Szczepański, video-sećanje, 14. jul 1995, APMA–B, V-246.

21. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 4.
22. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 19; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 45a; Piekarski, *Escaping*, lok. 325; Piekarski, *Escaping*, str. 25; Siedlecki, *Beyond*, str. 155. Frič je nadzirao prozivku u svojoj ulozi šuchafthlagerfirera, upravnika Logora za zaštitni pritvor.
23. Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 419.
24. Bartoszewski, *Mój*, str. 20; Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 419.
25. Bartoszewski, *Mój*, str. 21–22.
26. Szczepański, video-sećanje, 14. jul 1995, APMA–B, V-246; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 70; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 223; Siedlecki, *Beyond*, str. 155; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 7; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 34, str. 34a; Piekarski, *Escaping*, str. 27.
27. Siedlecki, *Beyond*, str. 155; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 233; Langbein, *People*, str. 133; Langbein, *People*, str. 65; Siedlecki, *Beyond*, str. 155; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 563; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3.
28. Langbein, *People*, str. 70; Wachsmann, *KL*, str. 501. Vidi: Gawron, *Wspomnienia*, tom 48, APMA–B, str. 9–13 i str. 38, gde je opisano kako su jevrejske zatvorenike denuncirali njihovi suzavorenici Poljaci.
29. D–Au1–2, 1–5, APMA–B, citirano u: Czech, *Auschwitz*, str. 373; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 372, str. 374.
30. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 371–380.
31. Kowalski, *Niezapomniana*, str. 188, str. 191; Siedlecki, *Beyond*, str. 152.
32. Wachsmann, *KL*, str. 497; Bielecki, *Kto ratuje*, str. 130; Smoleń, „Czarna“, str. 4; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 175.
33. Müller, *Eyewitness*, str. 5; Langbein, *People*, str. 70.
34. Piekarski, *Escaping*, str. 85; Świętorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1972.
35. Piekarski, *Escaping*, str. 33; Ziółkowski, *Byłem*, str. 31; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 234.
36. Kowalski, *Niezapomniana*, str. 233; Szpakowski, zapis razgovora, 31. januar 2017; Wachsmann, *KL*, str. 501.

37. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 294–296; Favez, *The Red*, str. 27, str. 137–141.
38. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 66–68; Nosal, Oświadczenia, tom 132, APMA–B, str. 165; Bartys, Oświadczenia, tom 63, APMA–B, str. 135.
39. Piekarski, *Escaping*, str. 21.
40. Piekarski, *Escaping*, str. 21.
41. Piekarski, *Escaping*, str. 30–32.
42. Piekarski, *Escaping*, str. 30.
43. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 311; Diem, Wspomnienia, tom 172, APMA–B, str. 11, str. 14, str. 30.
44. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 61; Bartoszewski, *Mój*, str. 36–38; Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 461; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 172–173.
45. Szczepański, video-sećanje, 14. jul 1995, APMA–B, V-246.
46. Urbanek, Oświadczenia, tom 44, APMA–B, str. 8; Ciesielski, Wspomnienia, str. 40; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 5–6; Dering, [Wspomnienia], str. 70; Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 593.

4: PREŽIVELI

1. Kowalczyk, *Barbed*, str. 112; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 11.
2. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 312–315; Fejkiel, *Więzniarski*, str. 46–49; Piekarski, *Escaping*, str. 36; Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 10; Dering, [Wspomnienia], str. 24; Diem, Wspomnienia, tom 172, APMA–B, str. 45, str. 77, str. 122.
3. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 216; Langbein, *People*, str. 50–84; Fejkiel, *Więzniarski*, str. 216.
4. Dering, [Wspomnienia], str. 11, str. 14, str. 41.
5. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 20; Czech, *Kalendarz*, str. 19. Izgleda da je za vreme te prozivke umro zatvorenik David Vongčevski, prva poznata žrtva jevrejske nacionalnosti u logoru. Formula je uzeta iz jednog istraživanja SS-a koje je 1943. i 1944. sproveo dr Hans Minh, mada je rezultate zapisao tek 1947, dok je čekao da mu se sudi u Poljskoj za ratne zločine. Münch, *Analyse*,

- Opracowania, tom 19, APMA–B, str. 5–47; Collingham, *The Taste*, lok. 293.
6. Pozimski, Wspomnienia, tom 52, APMA–B, str. 165; Dering, [Wspomnienia], str. 14; Wachsmann, *KL*, str. 209; Piekarski, *Escaping*, str. 37–38; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 34a–35, str. 37; Albin, *List*, str. 54; Świętorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 96; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 35; Bartoszewski, *Mój*, str. 32; Piątkowska, Wspomnienia, tom 66, APMA–B, str. 116–119; Butterly, Shepherd, *Hunger*, str. 134.
7. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 171; Piekarski, *Escaping*, str. 23, str. 28; Świętorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1970.
8. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6; Dering, [Wspomnienia], str. 70.
9. Piekarski, *Escaping*, str. 35.
10. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 378–380; Świętorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 96; Piekarski, *Escaping*, str. 35; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 177; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 6; Radlicki, *Kapo*, str. 64–65; Siciński, „Z psychopatologii“, str. 126–130; [Krankemann], HHStAW Fonds 430/1, no. 9402.
11. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 7.
12. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6.
13. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 7. Godine 1940. postojale su još dve jame sa šljunkom; jedna kod logorske klanice, druga do samog kaznenog bloka.
14. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 7; Piekarski, *Escaping*, str. 143.
15. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 177–181.
16. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 814; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 7.
17. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 7–8.
18. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 833; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8.
19. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 866; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8.

20. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8.
21. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8.
22. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8.
23. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 7794; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 9.
24. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6, str. 27; Kielar, *Anus Mundi*, str. 34; Kłodziński, „Rola“, str. 113–126; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 3; Pilecki, [Zamiast], *Materiały*, tom 223c, APMA–B, str. 1.
25. Pilecki, [Zamiast], *Materiały*, tom 223c, APMA–B, str. 2–3.
26. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 9; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 5; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 36; Radlicki, *Kapo*, str. 87; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 1687; Albin, *List*, str. 53; Urbanek, *Oświadczenia*, tom 44, APMA–B, str. 3; Wolny, *Oświadczenia*, tom 33, APMA–B, str. 17; Białas, *Oświadczenia*, tom 94, APMA–B, tom 94, str. 24; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 245–247. Većina zatvorenika tvrdi da je bio samo jedan ogroman valjak, ali je bilo i nekoliko manjih..
27. Gutheil, *Einer*, str. 79–92; Albin, *List*, str. 49; Bernacka, „Otto“, str. 8–9; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10.
28. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 929; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10.
29. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 929; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10.
30. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10.
31. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 70–71.
32. Filip, *Żydzi*, str. 51, str. 139–143; Steinbacher, *Auschwitz*, str. 9; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 205.
33. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10–11.
34. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 11.
35. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 10–11.

5: OTPOR

1. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 11.
2. Höss, *Commandant*, lok. 200; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 12; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 188.

3. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 11.
4. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 13.
5. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 13.
6. Siedlecki, *Beyond*, str. 151.
7. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2418; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 12.
8. Świątorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1970; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6; Radlicki, *Kapo*, str. 68–71, str. 87.
9. Świątorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1970; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6.
10. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 8. Tu je bio još jedan član, izvesni Roman Zagner, o kom se malo zna. Kielar, *Anus Mundi*, str. 44; Kowalski, *Wspomnienia*, tom 96, APMA–B, str. 242; Pilecki, [Klucz], *Wspomnienia*, tom 183, APMA–B, str. 79; Cyra, *Rotmistrz*, str. 50.
11. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 69.
12. Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 472; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 61; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 3310, lok. 3356, lok. 3363; Ziółkowski, *Byłem*, str. 45–46; Smoleń, „Zarna“, str. 4. Radila je i jedna logorska prodavnica gde se prodavao duvan i materijal za pisanje. Zatvorenicima je bilo dozvoljeno da od svojih porodica primaju nešto malo novca za trošak.
13. Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, APMA–B, str. 139; Piekarski, *Escaping*, str. 46.
14. Piekarski, *Escaping*, str. 45.
15. Piekarski, *Escaping*, str. 45.
16. Piekarski je tvrdio da mu je Vitold kazao kako će Aušvic postati „veoma veliki logor istrebljenja gde će se smeštati poljski borci za slobodu“, ali verovatno je u to sećanje na svoj razgovor s Vitoldom uneo kasniju funkciju logora. Piekarski, *Escaping*, str. 44.
17. Siedlecki, *Beyond*, str. 154; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1011; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 11.
18. Stupka, *Oświadczenia*, tom 68, APMA–B, str. 124, str. 127; Stupka, zapis razgovora, 21. septembar 2016; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 29; Kajtoch, *Wspomnienia*, tom 27, APMA–B, str. 6–7; Plaskura, *Oświadczenia*, tom 105, APMA–B, str. 42.

19. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 419–426; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 29; Wysocki, *Rotmistrz*, str. 47.
20. Czech, *Auschwitz*, str. 29–39; Kowalczyk, *Barbed*, str. 35; Langbein, *People*, str. 70.
21. Fejkiel, *Więźniarski*, str. 120; Pilecki, zapis razgovora, 17. i 19. maj 2016; Pilecka-Optułowicz, zapis razgovora, 1. februar 2016; Szpakowski, zapis razgovora, 31. januar 2017.
22. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 13.
23. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 429–433.
24. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 36; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 430; Wielopolski, zapis razgovora, 18. maj 2017; Rostkowski, *Świat*, str. 57; Rowecki, [Wytyczne do działań sabotażowo-dyweryjnych], 19. mart 1940, u: Czarnocka i dr., *Armia*, tom I, str. 313, Sosnkowski, [List], 28. novembar 1940, no. 162 [no. 94], u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom II, str. 649; Wachsmann, *KL*, str. 483. Premda je SS izdao naređenje da se zatvorenici u uobičajenim okolnostima ne puštaju dok traje rat, Aušvic je prvih meseci imao labaviji pristup. Cyra, *Rotmistrz*, str. 42; Garliński, *Fighting*, str. 276; Dębski, *Oficerowie*, odrednica: Aleksander Wielopolski.
25. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 19; Dębski, *Oficerowie*, odrednica: Aleksander Wielopolski; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 35; Setkiewicz, „Pierwsi“, str. 16. Brojčani podaci od oktobra 1940. nisu sačuvani i nije jasno da li je Witold njima imao pristupa. U jednom od izveštaja poslanih u London, delimično zasnovanom na informacijama koje je sakupio Pilecki, daje se procena da je do novembra 1940. umrlo 20 do 25 posto zatvorenika Poljaka. To se uklapa s raspoloživim podacima logora sa kraja te godine, kad je komandant Hes pristao da ispuni zahtev poljskog nadbiskupa Adama Sapjehe da svakom zatvoreniku pošalje po paket. Broj zatvorenika 31. decembra bio je 7.879, ali Hes je tražio da se pošalje samo 6.000 paketa. The camp in Auschwitz – Obóz w Oświęcimiu, novembar 1940 – deo objavljen kao The German Occupation od Poland, maj 1941; Carter, [Report], NARS, 800.20211/924, RG 59.

26. Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 593; Hastings, *Bomber*, lok. 1543; Westermann, „The Royal“, str. 197.
27. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 266; Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 593.
28. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 36; Czech, *Auschwitz*, str. 32.
29. Nowacki, Wspomnienia, tom 151, APMA–B, str. 145; Kozłowiecki, *Ucisk*, str. 205. 30. Dering, citirano u: Garliński, *Fighting*, str. 25.
31. Kielar, *Anus Mundi*, str. 40.
32. Garliński, *Fighting*, str. 25; Kielar, *Anus Mundi*, str. 40; Czech, *Auschwitz*, str. 32; Setkiewicz, *Zaopatrzenie*, str. 57.
33. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 14.
34. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 14.
35. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1028; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 14.
36. Paczuła, Oświadczenia, tom 108, APMA–B, str. 72; Setkiewicz, *Voices*, tom 6, str. 6.
37. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 13; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 4.
38. Piekarski, *Escaping*, str. 51.
39. Piekarski, *Escaping*, str. 53.
40. Piekarski, *Escaping*, str. 54.
41. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 81–82.
42. Fejkiel, *Więźniarski*, str. 23; Collingham, *The Taste*, lok. 235; Russell, *Hunger*, lok. 234, lok. 1245, lok. 1374; Butterly, Shepherd, *Hunger*, str. 158.
43. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1161; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 15.
44. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 24; Piekarski, *Escaping*, str. 70; Kowalski, Wspomnienia, tom 96, APMA–B, str. 190.
45. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1178; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 16.
46. Dering, [Wspomnienia], str. 17; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 300.
47. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1174; Piekarski, *Escaping*, str. 75.
48. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 16.

49. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 16.
50. Kowalski, *Niezapomniana*, str. 201; Ringleblum, *Notes*, lok. 1777.
51. Czech, *Auschwitz*, str. 40.
52. Czech, *Auschwitz*, str. 40; Świętorzecki, *Oświadczenia*, tom 76, APMA–B, str. 101–102; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 3017; Bartoszewski, *Mój*, str. 53–54.
53. Świętorzecki, *Wspomnienia*, tom 86, APMA–B, str. 233; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 3017.
54. Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 8, str. 21; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 38; Tomaszewski, *Wspomnienia*, tom 66, APMA–B, str. 108; Ławski, *Wspomnienia*, tom 154/154a, APMA–B, str. 69.
55. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 23.
56. Rablin, *Oświadczenia*, tom 29, APMA–B, str. 80; Piper, *Auschwitz*, tom III, str. 198; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 219–222. Miris badema dodavali su proizvođači ciklona B kako bi gas mogao da se detektuje.
57. Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 29; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 23–24; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 37a.
58. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 25.
59. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 25.
60. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 25.

6: BOMBARDERSKA KOMANDA

1. Wielopolski, zapis razgovora, 18. maj 2017.
2. Allen, *The Fantastic*, lok. 1819; Matusak, *Wywiad*, str. 32, str. 35.
3. Mulley, *The Spy*, str. 61; Leski, *Życie*, str. 68–71; Olson, *Last*, lok. 2625.
4. Aleksanderova usmena poruka nije bila jedini izvor vesti o logoru te jeseni – izgleda da su pojedine nasumce bačene dopisnice i prokrijumčarena pisma stigli do Varšave. Takođe je bilo i drugih puštenih zatvorenika i nekoliko bektava. Više o statusu poljskih političkih zatvorenika i Haškoj i Ženevskoj konvenciji vidi: Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 43–44; Gross, Renz, *Der Frankfurter*,

- tom 1, str. 598; Reisman, Antoniou, *The Laws*, str. 38–42, str. 47–56.
5. Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 593.
6. Fleming, *Auschwitz*, str. 24; Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 592; Rovecki će izveštaj Vjelopolskog uključiti u svoj docniji „Izveštaj o internoj situaciji do 30. januara 1941“, koji će u London stići u martu 1941. preko Stokholma; „III deo. Logor u Osvjenćimu“ opisuje uslove u logoru i patnje zatvorenika (PUMST, A. 441, str. 10).
7. Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 592.
8. Dembiński, [Raport], PUMST, A. 680, str. 588, str. 591–592; Westermann, „The Royal“, str. 197.
9. Walker, *Poland*, lok. 649; McGilvray, *A Military*, lok. 649; Olson, Cloud, *For Your*, str. 96–97.
10. Olson, *Last*, lok. 1497.
11. McGilvray, *A Military*, lok. 1957; Olson, *Last*, lok. 1532–1559.
12. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 419–426; Kochavi, *Prelude*, str. 7–9; van Pelt, *The Case*, str. 129–132.
13. Gardiner, *The Blitz*, str. 43.
14. Gardiner, *The Blitz*, str. 89–90.
15. Manchester, Reid, *The Last*, lok. 3606; Roberts, *Churchill*, str. 607–608.
16. Milton, *Churchill's*, lok. 1640.
17. Dalton, *Diary*, str. 132–133; McGilvray, *A Military*, lok. 1863.
18. Westermann, „The Royal“, str. 197; Gardiner, *The Blitz*, str. 141, str. 230–241.
19. Overy, *The Bombing*, str. 261; Hastings, *Bomber*, lok. 1543.
20. Hastings, *Bomber*, lok. 1543.
21. Westermann, „The Royal“, str. 201; Hastings, *Bomber*, lok. 1814; Westermann, „The Royal“, str. 197; Bines, *The Polish*, str. 111.
22. Hastings, *Bomber*, lok. 1732; [Sprawozdanie, notatki informacyjne, raporty z okupacji sowieckiej, przesłuchanie kurierów i przybyszów z Polski, XII 1939–IV 1942], PUMST, SK.39.08.
23. Westermann, „The Royal“, str. 202. Portal pogrešno naziva Aušvic poljskim, a ne nemačkim koncentracionim logorom.
24. Westermann, „The Royal“, str. 204.
25. Bines, *The Polish*, str. 31–32; Wilkinson, *Foreign*, lok. 1728.

26. Garliński, *Fighting*, str. 75; Walker, *Poland*, lok. 1031; Zabielski, *First*, str. 10.
27. Zabielski, *First*, str. 9–10; Bines, *The Polish*, str. 40.
28. Zabielski, *First*, str. 11–12.

7: RADIO

1. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 24–25; Król, Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 204.
2. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 26; Lifton, *The Nazi*, str. 30–35, str. 129–133.
3. Siedlecki, *Beyond*, str. 170.
4. Langbein, *People*, str. 393; Lifton, *The Nazi*, str. 266; Dering, [Wspomnienia], str. 193–194.
5. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 22; Siedlecki, *Beyond*, str. 170; Schwarz, [Raport], 17. mart 1942, APMA–B, D–AuI–3a; Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 15, str. 21.
6. Bartoszewski, *Mój*, str. 50–51; Piekarski, *Escaping*, str. 79.
7. Piekarski, *Escaping*, str. 79.
8. Piekarski, *Escaping*, str. 79.
9. Piekarski, *Escaping*, str. 77–78.
10. Dering, [Wspomnienia], str. 83.
11. Hahn, zapis razgovora, 24. april 2018.
12. Fleming, *Auschwitz*, str. 59; Stargardt, *The German*, str. 66, str. 119. Krajem 1941. zvanični službenici Rajha procenjivali su da Bi-Bi-Sijeve emisije na nemačkom sluša već više od milion Nemaca. Breitman, *Official*, str. 156.
13. Olson, *Last*, lok. 2335.
14. Świętorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1972; Taul, *Wspomnienia*, tom 62, APMA–B, str. 36.
15. Gutheil, *Einer*, str. 79–92; Ptakowski, *Oświęcim*, str. 97; Gliński, Oświadczenia, tom 95, APMA–B, str. 6; Drzazga, Oświadczenia, tom 33, APMA–B, str. 51; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 35.
16. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 26.
17. Świętorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 97; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 32.
18. Świętorzecki, zapis razgovora, 14. februar 1972; Wachsmann, *KL*, str. 207; Setkiewicz, *Z dziejów*, str. 55; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 207.
19. Frączek, *Wspomnienia*, tom 66, APMA–B, str. 162.
20. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 30; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 240–265; Kowalczyk, *Barbed*, tom II, str. 10.
21. Piekarski, *Escaping*, str. 83; Höss, *Commandant*, str. 121.
22. Piekarski, *Escaping*, str. 83; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVI–II/1, str. 74.
23. Pilecki, *Report W*, str. 40–41; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 74.
24. Pilecki, *Report W*, str. 40–41; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 74.
25. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 83; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 27; Porębski, Oświadczenia, tom 102, APMA–B, str. 28. Stopa smrtnosti među zatvoreniciima bila je oko 50 posto. Bartoszewski, *Mój*, str. 23; Porębski, Oświadczenia, tom 102, APMA–B, str. 27–28; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 1092, lok. 1143.
26. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 27.
27. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 27.
28. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1725; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 28.
29. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 29.
30. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 28.
31. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 28–29.
32. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 10.
33. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 9–10; Rablin, Oświadczenia, tom 29, APMA–B, str. 97.
34. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 10; Albin, *List*, str. 89–90.
35. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 10; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6, str. 27.
36. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 11.
37. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 11.
38. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 11.
39. Piekarski, *Escaping*, str. 99; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 19; Gawron, *Ochotnik*, str. 23–26.

40. Świątorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA-B, str. 104–105; 202/III-8, str. 21, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 6. U izveštaju o logoru koji se tog leta pojavio u štampi ilegale navodi se da je populacija zatvora 12.500, za šta su verovatno iskorišćeni podaci iz nekog ranijeg izdanja. Świątorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA-B, str. 101; Gawron, *Ochotnik*, str. 26–28; Kowalczyk, *Barbed*, tom II, str. 14, str. 36; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 218, str. 223; Setkiewicz, „Zapomniany“, str. 61–65; Cyra, *Jeszcze raz*, nisu navedene stranice; Kowalski, *Niezapomniana*, str. 228. Batko nije bio jedini zatvorenik koji je žrtvovao svoj život za drugog zatvorenika. Isto je 29. jula 1941. uradio redovnik Maksimilijan Kolbe. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 37; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 40a.
41. Cywiński, Lachendro, Setkiewicz, *Auschwitz*, str. 196; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 6. Nije sačuvan nikakav zapis o odgovoru Varšave na Karolov izveštaj.
42. Świątorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA-B, str. 106; Gawron, *Ochotnik*, str.203.
43. Świątorzecki, Oświadczenia, tom 76, APMA-B, str. 105.
44. Pietrzykowski, Oświadczenia, tom 88, APMA-B, str. 19–20.

8: EKSPERIMENTI

1. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 45–47; Höss, *Commandant*, str. 157.
2. Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 39; Kłodziński, „Dur“, str. 47.
3. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 296, str. 322; Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA-B, str. 120; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 54.
4. Wachsmann, *KL*, str. 246; Kłodziński, „Pierwsze“, str. 84.
5. Allen, *The Fantastic*, lok. 319; Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA-B, str. 9.
6. Hill, Williams, *Auschwitz*, str. 63; Jaworski, *Wspomnienia*, str. 183.
7. Poljska vlada je 1947. optužila Deringa za ratne zločine koje je počinio u svojoj ulozi hirurga u nacističkim eksperimentima na polnim organima zatvorenika i zatvorenica pretežno

- jevrejske nacionalnosti. Dering je u to doba bio u Londonu, te su ga uhapsili i saslušali britanski predstavnici zakona. Dering je uporno tvrdio da je bio jedan od nekoliko zatvorenika kojima su Nemci naređivali da obavljaju te operacije, te da kao zatvorenik nije imao drugog izlaza do da ih sluša. Posle devetnaestomesečne istrage pušten je i dobio je dozvolu da ostane u Engleskoj. IPN, GK_174_183_pda, BU_2188_14, BU_2188_15, GK_164_27_t1.
8. Garliński, *Fighting*, str. 71; Stargardt, *The German*, str. 158; Snyder, *Black*, lok. 475; Wachsmann, *KL*, str. 259–260; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 258–262. Hes je 23. juna naredio da Jevreje kaznene čete nasmrtno premlate, što je verovatno trebalo da bude simboličan doprinos ratnim pregnućima. Hałgas, Oświadczenia, tom 89, APMA-B, str. 165; Setkiewicz, „Pierwsi“, str. 26; Kobrzyński, *Wspomnienia*, tom 129, APMA-B, str. 28.
9. Rawicz-Heilman, [Pobyt], str. 21.
10. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 262; Wachsmann, *KL*, str. 259–260, str. 279; Czech, *Auschwitz*, str. 74.
11. Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 8; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 39; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 41a; Porębski, Oświadczenia, tom 22, APMA-B, str. 59; Wolny, Oświadczenia, tom 33, APMA-B, str. 19; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 41a; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 67.
12. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 69.
13. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 69.
14. Gawron, *Ochotnik*, str. 72–99.
15. Kowalski, *Niezapomniana*, str. 231.
16. Kłodziński, „Pierwsza“, str. 43; Cyra, „Dr Władysław“, str. 75.
17. Czech, *Auschwitz*, str. 75; Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 12; Ławski, *Wspomnienia*, tom 154/154a, APMA-B, str. 21; Hałgas, „Oddział“, str. 53.
18. Kłodziński, „Pierwsza“, str. 43; Czech, *Kalendarz*, str. 75.
19. Dering, [Wspomnienia], str. 81; Wachsmann, *KL*, str. 243–252.
20. Wachsmann, *KL*, str. 243–252. Program T₄ dobio je ime po adresi svoga sedišta, Tiergartenstraße broj 4 u Berlinu.
21. Dering, [Wspomnienia], str. 81.

22. Kłodziński, „Pierwsza“, str. 39–40; Rawicz-Heilman, [Pobyt], str. 20; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 86; Czech, *Kalendarz*, str. 75; Stapf, *Oświadczenia*, tom 148, APMA–B, str. 101; Dobrowolska, *The Auschwitz*, lok. 3922; Gawron, *Wspomnienia*, tom 48, APMA–B, str. 77. Po nekim pripovedanjima, zatvorenici su na tom putovanju obesili i Krankemana i Zigruta: Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 50.
23. Dering, [Wspomnienia], str. 28; Kowalski, *Wspomnienia*, tom 96, APMA–B, str. 203.
24. Dering, [Wspomnienia], str. 81.
25. Kłodziński, „Pierwsze“, str. 83–84.
26. Kielar, *Anus Mundi*, str. 61; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 50; Wachsmann, *KL*, str. 267.
27. Wachsmann, *KL*, str. 267; Dering, [Wspomnienia], str. 80.
28. Czech, *Auschwitz*, str. 85; Kłodziński, „Pierwsze“, str. 84.
29. Kłodziński, „Pierwsze“, str. 84.
30. Kłodziński, „Pierwsze“, str. 84.
31. Kielar, *Anus Mundi*, str. 60; Kłodziński, „Pierwsze“, str. 87; Czech, *Auschwitz*, str. 86; Piper, *Auschwitz*, tom III, str. 57, str. 117.
32. Kłodziński, „Pierwsze“, str. 88.
33. Czech, *Auschwitz*, str. 86–87; Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA–B, str. 131. „[Video sam] prvi put čitavu gomilu gasom ubijenih mrtvaca“, zapisaće Hes kasnije svoje sećanje za jednog svog sudiju Poljaka. „Osetio sam se nelagodno i uzdrhtao sam, mada sam smrt od gasa zamišljao kao goru.“ Langbein, *People*, str. 303.
34. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 39.
35. Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA–B, str. 131; Kielar, *Anus Mundi*, str. 64.
36. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 39.
37. Kłodziński, „Pierwsze“, str. 89; Kielar, *Anus Mundi*, str. 66.
38. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 40. U svom izveštaju poznatom kao *Izveštaj V* (*Report W*) Vitold beleži njegovo ime u kratkom spisku zatvorenika puštenih iz logora, uz Aleksandra Vjelopolskog i Česlava Vonsovskog (v. niže u tekstu). U drugom spisku beleži one puštene zatvorenike koji su nosili izveštaje od organizacije, a gde se ne pominju ni Dipont ni Vjelopolski.

- Izgleda da je Vitold pravio razliku između svojih regruta koji su nosili poruke i onih izvan organizacije. U svakom slučaju, Dipont je u Varšavi svedočio iz prve ruke o ubijanju Sovjeta gasom. Pilecki, *Report W*, str. 6.
39. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 39; Rablin, *Oświadczenia*, tom 29, str. 81; Wachsmann, *KL*, str. 268–269; Höss, *Commandant*, str. 147.
40. Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, str. 107; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 40.
41. Czech, *Auschwitz*, str. 93–102; Gawron, *Ochotnik*, str. 145; Wachsmann, *KL*, str. 280; Nowacki, *Wspomnienia*, tom 151, APMA–B, str. 107–109.
42. Gawron, *Ochotnik*, str. 148.
43. Gawron, *Ochotnik*, str. 148.
44. Rawicz, [List], 25. septembar 1957. Ravičeva pisma dobijena su zahvaljujući Andžeu Kunertu, sem u slučaju da je navedeno drugačije. Vidi raniju belešku o verovatnoj ulozi Vonsovskog.
45. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 263–268. Isprva je plan bio da se novi krematorijum izgradi u glavnom logoru, ali je kasnije kao lokacija odabran Birkenau.
46. Setkiewicz, *Zaopatrzenie*, str. 58.
47. Schulte, *London*, u: Hackmann, Süß, *Hitler's*, str. 211; Olszowski, „Więźniarska“, str. 182–187; Höss, *Commandant*, str. 137; primer učenja izveštajâ napamet vidi u: Rawicz, [Raport], datum nepoznat.
48. Rawicz, [List], 1957.
49. Rawicz, zapis razgovora, 5. mart 2017; Rawicz, *Oświadczenia*, tom 27, APMA–B, str. 38; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 55.
50. Gawron, *Ochotnik*, str. 103, str. 131.
51. Gawron, *Ochotnik*, str. 131.
52. Gawron, *Ochotnik*, str. 131.
53. Vitoldov regrut među štaviocima bio je Stanislav Kazuba. Piekarski, *Escaping*, str. 149; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2294; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 42.
54. Czech, *Auschwitz*, str. 105; Banach, *Proces Załogi Esesmańskiej*, tom 55, APMA–B, str. 102–103; Taul, *Oświadczenia*, tom 9,

- APMA–B, str. 1267; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 37.
55. Gawron, *Ochotnik*, str. 167.
 56. Gawron, *Ochotnik*, str. 167.
 57. Gawron, *Ochotnik*, str. 167.
 58. Rawicz, *Oświadczenia*, tom 27, APMA–B, str. 39; Rawicz, [List], 1957.
 59. Gawron, *Ochotnik*, str. 173–174.
 60. Gawron, *Ochotnik*, str. 173–174.

9: PROMENE

1. Szarota, *Okupowanej*, str. 267; Bartoszewski, *1859*, str. 291; Bernstein, Rutkowski, „Liczba“, str. 84; Ringelblum, *Notes*, lok. 3484; Zimmerman, *The Polish*, str. 95.
2. Tog oktobra su se u listu ilegale *Informacja bieżąca* pojavile dve priče sa šturim opisima ubistava u specijalnom bunkeru u logoru. U jednom od ta dva članka zaključuje se da se testira gas za upotrebu na Istočnom frontu. *Informacja bieżąca* 21, 202/III-7, str. 12, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 14; 202/III-28, str. 447, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 11.
3. Lewandowski, *Swedish*, str. 45–49; Thorsell, *Warszawasvenskarna*, str. 167; Gistedt, *Od operetki*, str. 88–102.
4. Wyczański, *Mikrofilm*, str. 25.
5. Korboński, *Fighting*, str. 157; Thorsell, *Warszawasvenskarna*, str. 134; Lewandowski, *Swedish*, str. 62; Thugutt, [List], 19. novembar 1941, PISM, A.9.III.4/14; Siudak, [List], 29. decembar 1941, PISM, A.9.III.4/14; Garliński, *Fighting*, str. 58.
6. Roberts, *Churchill*, str. 651.
7. Roberts, *Churchill*, str. 652; Breitman, *Official*, str. 89–92.
8. Terry, „Conflicting“, str. 364.
9. Breitman, *Official*, str. 92–93; Roberts, *Churchill*, str. 651.
10. Roberts, *Churchill*, str. 678; Laqueur, *The Terrible*, str. 91; Breitman, *Official*, str. 92–93. Ipak deluje da je Himler slutio da Čerčilu stižu uhvaćene nemačke poruke. Ubrzo potom naredio je policijskim jedinicama da prestanu sa slanjem brojčanih podataka

- putem radija i da promene šifre, usled čega su obaveštenja sa Istočnog fronta u velikoj meri presahla. Gilbert, *Churchill*, lok. 58. Dotadašnja Čerčilova karijera ukazuje na jednu osetljivost za jevrejska pitanja kakvu nisu baš uvek pokazivale i njegove kolege. „Čak je i Winston imao manu“, beleži jedan član Parlamenta. „Previše su mu bili dragi Jevreji.“
11. Kochavi, *Prelude*, str. 15.
 12. Breitman, *Official*, str. 101; Breitman, Laqueur, *Breaking*, str. 124; Laqueur, *The Terrible*, str. 100.
 13. Kochavi, *Prelude*, str. 7; Westermann, „The Royal“, str. 199; Fleming, *Auschwitz*, str. 58; Polish Ministry of Information, *Polish Fortnightly Review*, 1. jul 1942, [Press Bulletin]; Breitman, *Official*, str. 102; Ziegler, *London*, str. 175. Prve novine u kojima će se pomenuti Aušvic biće *Skotsman* 1942. Fleming, *Auschwitz*, str. 131.
 14. Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3772.
 15. Kochavi, *Prelude*, str. 14–15.
 16. Puławski, *W obliczu*, str. 180. Deo o Aušvicu u *Crnoj knjizi* oslanja se na „Izveštaj o internoj situaciji do 30. januara 1941“, koji je stigao u London u martu 1941. preko Stokholma i delimično se zasnivao na Vitoldovom izveštaju (PUMST, A. 441, str. 10).
 17. Kochavi, *Prelude*, str. 14–15; Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3775.
 18. Puławski, *W obliczu*, str. 170–189; Widfeldt, Wegmann, *Making*, str. 22–25.
 19. Stafford, *Britain*, str. 65–69; Wilkinson, *Foreign*, lok. 1730; vidi: *Dziennik Polski*, 11. jun 1942, citirano u: Engel, *In the Shadow*, str. 181, str. 209; Fleming, *Auschwitz*, str. 96.

10: RAJ

1. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 71, str. 47.
2. Syzdek, „W 45“, str. 5; Kобрzyński, *Wspomnienia*, tom 129, APMA–B, str. 6; Świebocki, *Auschwitz*, tom IV, str. 74–77.
3. Syzdek, „W 45“, str. 5; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 45; Stranský, *Oświadczenia*, tom 84, APMA–B, str. 46; Rawicz, [List], 22. avgust 1957. Ravič pogrešno identifikuje Frankjeviča kao Frankovskog.

4. Rawicz, Oświadczenia, tom 27, APMA-B, str. 37; Gawron, Wspomnienia, tom 48, APMA-B, str. 96, str. 98, str. 100; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 45; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2262; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 41.
5. Gawron, *Ochotnik*, str. 185.
6. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 181; Rawicz, Oświadczenia, tom 27, APMA-B, str. 37; Rawicz, [List], 31. avgust 1957.
7. 202/I-32, str. 71, u: Marczewska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 54. Zapravo je preživelih sovjetskih ratnih zarobljenika tog proleća bilo oko 150. Schulte, *London*, u: Hackmann, Süß, *Hitler's*, str. 222–223.
8. Urbańczyk, Wspomnienia, tom 54, APMA-B, str. 35; Diem, „Ś. P. Kazimierz“, str. 45–47; Stupka, Oświadczenia, tom 68, APMA-B, str. 124.
9. Stupka, zapis razgovora, 24. septembar 2016.
10. Breitman, *Official*, str. 110–116; Schulte, *London*, u: Hackmann, Süß, *Hitler's*, str. 222–223.
11. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 166–167; Breitman, *Official*, str. 112–114; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 51; Piekarski, *Escaping*, str. 108.
12. Hahn, zapis razgovora, 5. maj 2018; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 51.
13. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 51; Piekarski, *Escaping*, str. 122.
14. Piekarski, *Escaping*, str. 123.
15. Piekarski, *Escaping*, str. 108.
16. Piekarski, *Escaping*, str. 108.
17. Piekarski, *Escaping*, str. 109.
18. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 263–265, str. 295–301; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 80–81; Wachsmann, *KL*, str. 294–296; Hilberg, *The Destruction*, str. 138.
19. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 126, str. 294.
20. Wachsmann, *KL*, str. 294.
21. Molenda, *Władysław*, str. 53; Nosal, Oświadczenia, tom 106, APMA-B, str. 51.
22. Piekarski, *Escaping*, str. 109.
23. Piekarski, *Escaping*, str. 109.

24. Piekarski, *Escaping*, str. 114.
25. Piekarski, *Escaping*, str. 114.
26. Piekarski, *Escaping*, str. 114.
27. Piekarski, *Escaping*, str. 115.
28. Piekarski, *Escaping*, str. 115.
29. Piekarski, *Escaping*, str. 116.
30. Piekarski, *Escaping*, str. 116.
31. Piekarski, *Escaping*, str. 116; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 51.
32. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 35; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 42. U jednoj fazi novi logor je bio namenjen nekom području kod sela Rajskog. U korenu ovog imena nalazi se reč *raj*, što je možda bilo još jedan povod za novi nadimak logora.
33. Gawron, *Ochotnik*, str. 224.
34. Czech, *Auschwitz*, str. 145; Gawron, Wspomnienia, tom 48, APMA-B, str. 13.
35. Gawron, *Ochotnik*, str. 227; Gawron, Wspomnienia, tom 48, APMA-B, str. 13.
36. Gawron, *Ochotnik*, str. 227.
37. Gawron, Wspomnienia, tom 48, APMA-B, str. 13; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 53.
38. Gawron, *Ochotnik*, str. 227.
39. Gawron, *Ochotnik*, str. 227.
40. Czech, *Auschwitz*, str. 148; Gawron, *Ochotnik*, str. 247.
41. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 53.
42. Wolny, Oświadczenia, tom 33, APMA-B, str. 19; Porębski, Oświadczenia, tom 22, APMA-B, str. 59–60; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 301; Czech, *Auschwitz*, str. 151. Poremski u svojim posleratnim memoarima ne pominje konkretno prispeće slovačkih transporta, ali s obzirom na njegovu vezu sa ilegalom, najverovatnije je on bio izvor informacije koja je tog proleća stigla u glavni logor.
43. Czech, *Auschwitz*, str. 151; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 47, str. 57; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 41.
44. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 57. U kasnijem opisu te scene Vitold za žrtve koristi pogrdni izraz *Żydek*, „Jevrejčić“.

- Vitold u svom izveštaju iz 1945. služi se i izrazom *Żydzi* i pejorativnim deminutivom *Żydki*. Ovaj drugi koristi sedam puta (od ukupno trideset sedam konkretnih mesta gde pominju Jevreji). U predratnom poljskom jeziku reč *Żydki* mogla se upotrebiti u antisemitskom kontekstu. Vitold se tim terminom, izgleda, služi da bi naglasio bespomoćnost i slabost Jevreja, kao u ovoj sceni, gde ističe kontrast između stradanja žrtve i krvooločnog kapoa Jevrejina.
45. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 48. Nikakav sličan dokument SS-a dosad nije izašao na svetlost dana.
 46. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 233.
 47. Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 104–106; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 50.
 48. Rawicz, *Oświadczenia*, tom 27, APMA–B, str. 40; Rawicz, [List], 23. septembar 1957; Piekarski, *Escaping*, str. 132.
 49. Rawicz, [List], 23. septembar 1957; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 50.
 50. Ostańkowicz, *Ziemia*, str. 180. Hiljadu i dvesta sovjetskih ratnih zarobljenika i pacijenata iz glavnog logora umrlo je u martu u Izolacionoj stanici kad im je SS ograničio sledovanja na jednu jedinu šolju čorbe dnevno i prinudio ih da stoje napolju danju i noću. Czech, *Auschwitz*, str. 157.
 51. Wachsmann, *KL*, str. 301; Pietrzykowski, *Oświadczenia*, tom 88, APMA–B, str. 18. Tedi ne daje datum svog prisustvovanja ubijanju gasom, ali verovatno je zabeležio prvi takav događaj koji je video u logoru. Pojedini elementi njegovog opisa isti su i kod Milera, Brouda i Pačinjskog. Müller, *Eyewitness*, str. 19.
 52. Broad, [Testimony], citirano u: Smoleń i dr., *KL Auschwitz*, str. 129; Langbein, *People*, str. 69.
 53. Müller, *Eyewitness*, str. 11.
 54. Paczyński, *Oświadczenia*, tom 100, APMA–B, str. 102.
 55. Müller, *Eyewitness*, str. 13–15.
 56. Wachsmann, *KL*, str. 291–294; Gawron, *Ochotnik*, str. 248.
 57. Czech, *Auschwitz*, str. 167–168; Müller, *Eyewitness*, str. 18.
 58. Czech, *Auschwitz*, str. 167–168; Wachsmann, *KL*, str. 301–302; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 52; Wolny, *Oświadczenia*, tom 33, APMA–B, str. 19; Porębski, *Oświadczenia*, tom 22,

- APMA–B, str. 59. Henrik kaže da je aktivnu saradnju sa Zonderkomandom počeo u junu, ali izgleda da je razumeo šta se zbiva s Jevrejima još pri samom početku ubijanja gasom. Verovatno je njegov izvor bio neki pripadnik Zonderkomanda. Ta jedinica je iz glavnog logora u Birkenau premeštena 9. maja 1942. Czech, *Auschwitz*, str. 164; Bartosik, Martyniak, Setkiewicz, *Wstęp*, u: idem, *Początki*, str. 15.
59. Piper, *Auschwitz*, tom III, str. 181–182; Wolny, *Oświadczenia*, tom 33, APMA–B, str. 19; Porębski, *Oświadczenia*, tom 21, APMA–B, str. 11–31. Primer tipa informacije kakav su međusobno razmenjivali pripadnici Zonderkomanda vidi u: Pogozhev, *Escape*, lok. 1950; Wachsmann, *KL*, str. 307–314; Rees, *Auschwitz*, lok. 2153.
 60. Gawron, *Ochotnik*, str. 223.
 61. Gawron, *Ochotnik*, str. 234.
 62. Gawron, *Wspomnienia*, tom 48, APMA–B, str. 122.
 63. Gawron, *Ochotnik*, str. 248; Gawron, u: Pawlicki (rež.), *Witold*. Nije jasan obim Vitoldovog znanja o masovnim ubistvima Jevreja u Birkenauu. Po lično njegovom pripovedanju, pre novembra 1942. poslao je najmanje jedan izveštaj o „masovnom ubijanju gasom“. Pilecki, *Report W*, str. 25. Vincenti Gavron potvrđuje njegovu ulogu u prenošenju jedne usmene poruke iz logora u maju 1942, baš u vreme kad je Crvena kućica u Birkenauu puštana u pogon. Vincentijeva sećanja sadrže neke greške u činjenicama, ali su tačna u mnogim ključnim crtama, a za uzimanje Jevreja za metu daju objašnjenje koje je odjek Vitoldovog objašnjenja izloženog u njegovim kasnijim zapisima. Drugi izveštaj preneo je Stanislaw Jaster i sačuvan je njegov zapis iz jula 1942. U njemu se jasno opisuju akcije Zonderkomanda, mada je uklonjeno sve što ukazuje na jevrejski identitet žrtava. To se gotovo izvesno dogodilo prilikom redigovanja u Varšavi. Vidi kasniju napomenu. Pilecki, *Report W*, str. 25.
 64. Pljačkanje Jevreja koji su stizali u logor SS je pedantno isplanirao, ali ukupna vrednost koja je odatle izvučena teško da je bila veća od nekoliko stotina miliona rajhsmaraka. Wachsmann, *KL*, str. 379.
 65. Vincenti pominje da su Jevreji dolazili u logor iz „Holandije i Belgije“; to mora biti pogrešno upamćen podatak, jer iz ovih zemalja

sve do jula nije stigao nijedan transport Jevreja. Moguće je da ga je zbunilo to što je prvi transport iz Francuske sadržao veliki procenat stranih (nefrancuskih) Jevreja, kao i onih bez ijednog državljanstva.

66. Gawron, *Ochotnik*, str. 250.
67. Gawron, *Ochotnik*, str. 254.
68. Gawron, *Ochotnik*, str. 254.
69. Gawron, *Ochotnik*, str. 255.
70. Gawron, *Ochotnik*, str. 247.
71. Gawron, *Ochotnik*, str. 255.
72. Gawron, *Ochotnik*, str. 257.
73. Gawron, *Ochotnik*, str. 258.
74. Gawron, *Ochotnik*, str. 259.
75. Gawron, *Ochotnik*, str. 259.
76. Gawron, *Ochotnik*, str. 259.
77. Gawron, *Ochotnik*, str. 260.

11: NAPOLEON

1. Gawron, *Ochotnik*, str. 260.
2. Gawron, *Ochotnik*, str. 272.
3. Wood, *Karski*, lok. 1957; Bartoszewski, *1859*, str. 315; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3. Zapravo je bilo oko milion umrlih Jevreja.
4. Zimmerman, *The Polish*, str. 146; Ringelblum, *Notes*, lok. 4337; Wood, *Karski*, lok. 2341.
5. Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3826.
6. Zimmerman, *The Polish*, str. 130, str. 137; Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3826; Fleming, *Auschwitz*, str. 97–103.
7. Za razliku od njih, Čerčil je na vest o nacističkom razaranju češkog sela Lidica reagovao hitnim pozivima na osvetničko razaranje tri nemačka sela. Čerčila su posle toga posavetovali da odustane od tog plana. Roberts, *Churchill*, str. 736; Wood, *Karski*, lok. 2404; Gilbert, *Auschwitz*, str. 74–80; Wyman, *The Abandonment*, str. 124–126.
8. Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3828; Stola, „Early“, str. 8.

9. Britanski i američki zvaničnici još se nisu bili usredsredili na ulogu logora. U julu se poljska vlada u egzilu iznova bavi Aušvicom u svom glavnom glasilu na engleskom jeziku, gde je i izveštaj o eksperimentima s gasom koji su prethodne godine sprovedeni nad sovjetskim ratnim zarobljenicima. Opis fabrike *IG Farben*, koja se upravo gradila u blizini logora, privukla je donekle interesovanje kao potencijalna meta bombardovanja. Fleming, *Auschwitz*, str. 132–133; Rice, *Bombing*, citirano u: Neufeld, Berenbaum, *The Bombing*, str. 160.
10. Grabowski, *Kurierzy*, str. 188; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
11. Segieda, [Raport], HIA, kutija 28, fascikla 7; Bleja, zapis razgovora, 21. septembar 2016; Mastalerz, zapis razgovora, 20. septembar 2016; Frazik, „Wojenne“, str. 410.
12. Iranek-Osmecki, *Powołanie*, str. 110; Milton, *Churchill's*, lok. 2227; Tucholski, *Cichociemni*, str. 68–70.
13. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3. Moguće je da je on čak igrao ulogu u nošenju Stasjekovog izveštaja od 1. juna u Varšavu, ali u odsustvu pisanih dokumenata nemoguće je utvrditi šta je pre svoje misije Napoleon znao o nastajanju Holokausta u logoru.
14. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; Lewandowski, *Swedish*, str. 71–77. Hapšenje Švedana možda je bilo reakcija na publicitet koji je zadobio izveštaj Bunda; poljski ministar odbrane u Londonu, Izidor Modelski, posle nekoliko nedelja opominje na opasnosti od objavljivanja materijala koji donose kuriri. Fleming, *Auschwitz*, str. 95.
15. Jekielek, *W pobliżu*, str. 27–28, str. 92; Kożusznik, *Oświadczenia*, tom 12, APMA–B, str. 8; Czech, *Auschwitz*, str. 164.
16. Klęczar, zapis razgovora, 4. mart 2017; Jekielek, *W pobliżu*, str. 62; Paczyńska, *Grypsy*, str. xlv–xlvi.
17. Jekielek, zapis razgovora, 4. mart 2017; Klęczar, zapis razgovora, 4. mart 2017; Czech, *Auschwitz*, str. 198.
18. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; 202/I-32, str. 71, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 54. Brojčani podaci iz Stasjekovog izveštaja nisu u potpunosti direktni. On daje broj Jevreja, muških i ženskih, registrovanih u logoru, i podatak da su gasom ubijani oni koji nisu registrovani. Da bi utvrdila pravi

broj ubijenih gasom, varšavska ilegala morala je da sabere sve koji su stigli u logor i da od toga odbije ukupan broj registrovanih zatvorenika (izgleda da Stasjek ponavlja brojeve kojima je baratao sam SS). O verovatnom autoru izveštaja iz logora od juna i jula vidi: Rawicz, [List], 23. septembar 1957.

19. 202/I-31, str. 214–229, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 70; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
20. Jekielek, *W pobliżu*, str. 27–28, str. 92; Kożusznik, *Oświadczenia*, tom 12, APMA–B, str. 8; Czech, *Auschwitz*, str. 164; Kożusznik, porodica, zapis razgovora, 20. oktobar 2017; Rybak, zapis razgovora, 8. mart 2017; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3. Napoleonov opis nekih od tih pisama koja je pročitao omogućava identifikaciju izvornog materijala u izveštajima varšavske ilegale poslatim u London.

12: ROK

1. Höss, *Commandant*, str. 120; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 48; Taul, *Wspomnienia*, tom 62, APMA–B, str. 27.
2. Piekarski, *Escaping*, str. 85.
3. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 56; Langbein, *People*, str. 29; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 45; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/ XVIII, 1, str. 58.
4. Piekarski, *Escaping*, str. 85. Plan umalo nije propao kad je uhoda prebačen u esesovsku bolnicu izvan logora, ali posle dva dana umro je od injekcije.
5. Czech, *Auschwitz*, str. 165, str. 167.
6. Rawicz, [List], 8. avgust 1956; Rawicz, *Oświadczenia*, tom 27, APMA–B; Rawicz, [Raport], datum nepoznat.
7. Rawicz, [List], 8. avgust 1956; Rawicz, *Oświadczenia*, tom 27, APMA–B; Rawicz, [Raport], datum nepoznat.
8. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 69, str. 71, str. 111; Rawicz, [List], 8. avgust 1956; Lasik i dr., *Auschwitz*, tom I, str. 299. Valja pomenuti da je plan ustanka uobličen pre početka Holokausta u logoru.
9. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 54; Langbein, *People*, str. 29; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 45; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 58.

10. Dering, [Wspomnienia], str. 89; Allen, *The Fantastic*, lok. 550; Gawron, *Ochotnik*, str. 222; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 48; Motz, [Testimony], 28. avgust 1971; Allen, *The Fantastic*, lok. 550. Inficiranje Nemaca tifusom pomoću vašaka potvrđeno je i drugde, u drugim zatvorima i u vozovima. Vidi: Siedlecki, *Beyond*, str. 167. Otprilike 1942. u Aušvic je otpremljeno nekoliko mikrobiologa zato što su kovali zaveru da otruju nemačke oficire ubacujući im klice tifusa u jelo. Allen, *The Fantastic*, lok. 1633.
11. Piekarski, *Escaping*, str. 126.
12. Pietrzykowski, *Wspomnienia*, tom 161, APMA–B, str. 141; Langbein, *People*, str. 240.
13. Dering, [Wspomnienia], str. 86, str. 141; Langbein, *People*, str. 240.
14. Dering, [Wspomnienia], str. 86.
15. Dering, [Wspomnienia], str. 86.
16. Czech, *Auschwitz*, str. 165; Kielar, *Anus Mundi*, str. 128; Dering, [Wspomnienia], str. 90.
17. Pilecki, *Report W*, str. 31; Czech, *Auschwitz*, str. 171; Piekarski, *Escaping*, str. 138.
18. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 69; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 31; Rawicz, [List], 23. septembar 1957; Bartosiewicz, [Wywiad], Ossolineum, 87/00; Bartosiewicz, *Oświadczenia*, tom 84, APMA–B, str. 127; Rawicz, [List], 23. septembar 1957.
19. Chrościcki, *Oświadczenia*, tom 11, APMA–B, str. 4–5; Czech, *Auschwitz*, str. 174.
20. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 3083; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 62.
21. Rawicz, [List], 31. avgust 1957.
22. Szmaglewska, *Dymy*, str. 14.
23. Kowalczyk, *Barbed*, tom II, str. 155. August nije učestvovao u donošenju odluke, ali opozvao je naređenje da se s planom bekstva nastavi.
24. Chrościcki, *Oświadczenia*, tom 11, APMA–B, str. 4–5.
25. Kowalczyk, *Barbed*, tom I, str. 159–164.
26. Ostańkowicz, *Ziemia*, str. 187; Czech, *Auschwitz*, str. 178; Dering, [Wspomnienia], str. 77.

27. Czech, *Auschwitz*, str. 180–181; Sobolewicz, *But I*, str. 131; Chrościcki, *Oświadczenia*, tom 11, APMA–B, str. 5–6; Langbein, *People*, str. 67.
28. Sobański, *Ucieczki*, str. 47–48; Piechowski, zapis razgovora, 14. oktobar 2016.
29. [Raport], no. 6/42, PISM, A.9.III.2a.55.2a.55. U verziji Vitoldove poruke koja je stigla do Londona, redigovanjem su uklonjena pominjanja Holokausta u izveštaju. Vidi kasniju napomenu.
30. Piechowski, *Byłem*, str. 70.
31. Piechowski, *Byłem*, str. 74–75.
32. Piechowski, *Byłem*, str. 79.
33. Piechowski, *Byłem*, str. 79; Sobański, *Ucieczki*, str. 44–50; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 59; Pawłowski, Walczak (rež.), *Jaster*.
34. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2976; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 59.
35. Pilecki, [Raport – Nowy Wiśnicz], *Wspomnienia*, tom 130, APMA–B, str. 111.
36. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 300–302; Wachsmann, *KL*, str. 302–303.
37. Wachsmann, *KL*, str. 304; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 302–305; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 43.
38. Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 302–305; Czech, *Auschwitz*, str. 179; Sobolewicz, *But I*, str. 134–138; 202/I-31, str. 95–97, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 47.
39. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2890; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 57.
40. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 1870; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 57.
41. Paczyńska, *Grypsy*, str. XXXIII. U svojim kasnijim zapisima Vitold ne obznanjuje Napoleonovu misiju, ali Stanislav Klodzinjski je bio član njegove organizacije i blizak Stasjekov poverenik. 202/I-31, str. 214–229, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 70.
42. 202/I-31, str. 95–97, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 47.
43. Vrba, *I Cannot*, str. 9.

44. Höss, *Death*, str. 33.
45. Höss, *Death*, str. 33.

13: DOKUMENTA

1. Paczyńska, *Grypsy*, str. XLV–XLVI; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
2. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; 202/I-32, str. 71, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 54; Taul, *Oświadczenia*, tom 9, APMA–B, str. 1267.
3. Napoleon je takođe nosio torbicu sa semenom kok-sagiza, prokrijumčarenim iz tajnog nacističkog centra za odgajanje biljaka u selu Rajskom u blizini logora. Himler je seme nabavio nakon invazije na Sovjetski Savez i postavio razvoj te gumom bogate biljke kao vrhunski prioritet u Rajskom, u veri da će njeno gajenje olakšati hroničnu nestašicu gume u Nemačkoj. Krađa ovog semena bila je promućuran primer industrijske špijunaže. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; Zimmerman, *The Polish*, str. 151.
4. Jekielek, [Konspiracija], AZHRL, R-VI-2/547, str. 130; Molin, zapis razgovora, 23. septembar 2017.
5. Urynowicz, *Czerniaków*, str. 322–333.
6. Zimmerman, *The Polish*, str. 152; Stola, „Early“, str. 9.
7. Engel, *In the Shadow*, str. 300; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3. Ovo su, naravno, bile iste one glasine o nemačkim zverstvima koje su kružile i u Prvom svetskom ratu, što su britanski visoki službenici uredno zapazili kad su za njih saznali.
8. Wood, *Karski*, lok. 2687; Rohleder, [Bundesanschaffungsakten], BA, E 4320 (B) 1990/133, Bd. 67, C.12.4440, citirano u podacima uz Kamber, *Geheime*.
9. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; 202/I-32, str. 71, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 54.
10. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; Jekielek, [Konspiracija], AZHRL, R-VI-2/547, str. 130; Nowak, *Courier*, str. 77.
11. Wanner, „Flüchtlinge“, str. 227–271; Bergier i dr., *Final Report*, str. 22–23. Švajcarska je tokom ratnih godina proterala 24.398 ljudi, a 19.495 od njih bili su Jevreji. Sa granice ih je verovatno

- vraćeno još mnogo više. Julijuš Kil sugerise da je u ovoj zemlji bilo oko 7.000 izbeglih poljskih Jevreja. Kühl, [Memoir], USHMM, RG-27.001*08, str. 31.
12. Hastings, *The Secret*, lok. 6446.
 13. Breitman, *Official*, str. 138–141. Šulteovu informaciju poslao je telegramom Gerhart Rigner, koji je radio za Svetski kongres Jevreja u Ženevi. Sve do pionirskog istraživanja Ričarda Brajtmana i Voltera Lakera, Šulteov identitet nije bio poznat, a pažnja je bila usmerena više na Rignerov čin slanja informacije nego na to što ju je Šulte obezbedio. Na narednim stranama uglavnom je pominjem kao „Šulteovu informaciju“
 14. Kühl, [Memoir], USHMM, RG-27.001*08, str. 32.
 15. Napoleon nije ostavio nikakav zapis o tom susretu, pa jedina beleška o njemu potiče od Kila, a on ju je brižljivo sročio kako bi sakrio identitet kurira koji je išao s njim. Ali s obzirom na potonji razgovor o likvidaciji Varšavskog geta, čini se verovatnim da je to bio Napoleon. Kühl, [Report], USHMM, RG-27.001*05, mikrofiš 1, str. 1.
 16. Rambert, *Bex*, str. 62–81; Nahlik, *Przesiane*, str. 240; Kühl, [Memoir], USHMM, RG-27.001*08, str. 31; Haska, „Proszę“, str. 299–309; Kranzler, *Brother's*, str. 200–202.
 17. Kühl, [Memoir], USHMM, RG-27.001*05, mikrofiš 1, str. 1; Zieliński, „List“, str. 159.
 18. Kühl, [Memoir], USHMM, RG-27.001*05, mikrofiš 1; Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
 19. Kamber, *Geheime*, str. 577. Kilov izveštaj imao je široko dejstvo. Odatlat je u Njujork sa tajnog radio-predajnika poljskog poslanstva, a informacije iz njega zatim su prosleđene Ruzveltu u Belu kuću (malo je verovatno da ih je pročitao), te je o njima vođena diskusija u višim britanskim i američkim krugovima. Ovo sugerise da bi Napoleon, da je u tom trenutku otkrio šta je znao o Aušvicu, prisilio Zapad da se suoči s masovnim ubistvima u logoru bezmalo dve godine pre nego što će se to zaista dogoditi.
 20. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; Fleming, *Auschwitz*, str. 111, str. 207.
 21. Gilbert, *Auschwitz*, str. 54, str. 61.

22. [Depesza nr 38], PISM, A.9.III.4; [Depesza nr 40], PISM, A.9.I-II.4.
23. [Depesza nr 38], PISM, A.9.III.4.

14: GROZNICA

1. Czech, *Auschwitz*, str. 208–211; Wachsmann, *KL*, str. 304.
2. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 68; Pilecki, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 73; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 164.
3. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 58, str. 68; Piekarski, *Escaping*, str. 148.
4. Langbein, *People*, str. 298; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4098; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 87–88.
5. Kielar, *Anus Mundi*, str. 147; Langbein, *People*, str. 140; Setkiewicz, *The Private*, str. 121.
6. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 3346, lok. 3748; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 68, str. 79.
7. Pilecki, [Raport – Nowy Wiśnicz], *Wspomnienia*, tom 130, APMA–B, str. 111.
8. Kобрzyński, *Wspomnienia*, tom 129, APMA–B, str. 45; Smoczyński, „Ostatnie“, nisu navedene stranice.
9. Olszowski, „Więżniarska“, str. 186.
10. Smoczyński, „Ostatnie“, nisu navedene stranice; Kобрzyński, *Wspomnienia*, tom 129, APMA–B, str. 46. Izgleda da je SS već znao za Stasjekov identitet na osnovu ranijeg saslušanja u Varšavi. Paket je možda Grabneru bio podsetnik na Stasjekovo prisustvo, a slučajno se vremenski poklopio s prosejavanjem zatvorenika sa istorijatom učešća u otporu.
11. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 51; Piekarski, *Escaping*, str. 117; Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 68. Priča o postojanju logorskog radija zasniva se na Vitoldovim, Edekovim i Konovim svedočenjima. Jedno drugo svedočenje opisuje kako je na tavanu bloka 17 nađena radio-oprema, delimično uništena. Taul, *Oświadczenia*, tom 9, APMA–B, str. 1264–1271. Posle rata je Kazimjeż Ravič odbacio ideju radio-stanice. „Sve je tačno, sve je ispravno, samo je ta nesrećna radio-stanica ozbiljna greška u toj priči. Ne

- znam šta ga je to navelo da izmašta takav detalj, kog nije bilo i ispod kog nipošto ne mogu da potpišem [priču V. P].“ Rawicz, [List do L. Serafińskiej], 4. avgust 1958; *Materiały*, tom 220, APMA–B, str. 25. Ravič je, međutim, iz logora otišao pre nego što je radio počeo da se koristi.
12. Biernacki, [List], *Materiały Ruchu Oporu*, tom 1–2, APMA–B, str. 10; Kłodziński, [List do W. Jekielka i T. Lasockiej], 24. novembar 1942, citirano u: Paczyńska, *Grypsy*, str. 676: „U Krankenbau [bolnici] ima oko dve hiljade ljudi. Smrtnost oko trideset ljudi na dan, pre godinu dana iznosila oko osamdeset ljudi. Trideset šest (među njima četiri do šest Poljaka) umiru svakodnevno od injekcije fenola.“ Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 63.
 13. Dering, [Wspomnienia], str. 29, str. 103, str. 139–142.
 14. Dering, [Wspomnienia], str. 139; Wierusz, *Oświadczenia*, tom 77, APMA–B, str. 21.
 15. Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA–B, str. 141; Kielar, *Anus Mundi*, str. 128; Dering, [Wspomnienia], str. 104; Wierusz, *Oświadczenia*, tom 77, APMA–B, str. 21; Radlicki, *Kapo*, str. 104–106.
 16. Pietrzykowski, *Oświadczenia*, tom 88, APMA–B, str. 22.
 17. Taubenschlag, *To Be*, str. 76.
 18. Dering, [Wspomnienia], str. 105.
 19. Dering, [Wspomnienia], str. 105.
 20. Dering, [Wspomnienia], str. 105.
 21. Dering, [Wspomnienia], str. 105.
 22. Kielar, *Anus Mundi*, str. 105.
 23. Kielar, *Anus Mundi*, str. 105.
 24. Kielar, *Anus Mundi*, str. 108.
 25. Kielar, *Anus Mundi*, str. 108.
 26. Czech, *Auschwitz*, str. 229; Pilecki, *Report W*, str. 22. Vitold kaže da je Dering spasao i dvadeset zatvorenika tako što im je obezbedio uniforme dežurnih. Bartoszewski, *1859*, str. 621
 27. 202/I-31, str. 214–229, u: Marczewska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 70. Informacija je potekla iz jednog pisma koje je iz logora poslao Edvard Bjernacki Vojčehu Jekjeleku (vidi: Jekielęk, *W pobliżu*, str. 116–117).
 28. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 63–64; Strzelecka, *Voices*, tom 3, str. 18.

29. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 63–64.
30. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 64.
31. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 66. Vitold opisuje bombarderski napad te noći kad je, bolestan od tifusa, primljen u bolnicu. Nema potvrda da se takav napad odigrao; mogli su to podjednako biti i Vitoldovi snovi dok ga je za vreme bolesti mučila groznica.
32. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 66.
33. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 3275; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 66.
34. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 67.
35. Setkiewicz, *Zaopatrzenie*, str. 60; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 46.
36. Czech, *Auschwitz*, str. 164; Pogozhev, *Escape*, lok. 1950.
37. Nije bilo moguće utvrditi Štajnbergovo ime. Rees, *Auschwitz*, lok. 2122; Pogozhev, *Escape*, lok. 1950.
38. Rees, *Auschwitz*, str. 2122; Pilecki, *Report W*, str. 34; Pogozhev, *Escape*, lok. 2052.
39. Ostańkowicz, *Ziemia*, str. 232.
40. Ostańkowicz, *Ziemia*, str. 232.
41. Ostańkowicz, *Ziemia*, str. 233.
42. Štajnbergova jedinica nikad nije pokušala kolektivno bekstvo. Izgleda da ih je izdao kapo druge jedinice Zonderkomanda Adolf Vajs, koji se, moguće je, bojao da bi bilo kakva akcija Štajnbergove jedinice imala za ishod smrt njegovih ljudi. Obe jedinice su umorene gasom u decembru 1942. Wetzler, *Oświadczenia*, tom 40, APMA–B, str. 28.
43. Pilecki, *Report W*, str. 22–24; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 10; Langbein, *People*, str. 88; Iwaszko, Kłodziński, „Bunt“, str. 119–122.

15: DEKLARACIJA

1. Gilbert, *Churchill*, lok. 3076.
2. Gilbert, *Auschwitz*, str. 67–68. Analitičari britanske obaveštajne službe dokučili su ulogu Aušvica kao sabirne tačke za Jevreje na osnovu ulovljenih radio-poruka, ali njihovi podaci odnose se

- samo na zatvorenike koji su bili registrovani u logoru kao radnici, a ne na one ubijene gasom. Schulte, *London*, str. 211, citirano u: Hackmann, Süß, *Hitler's*, str. 211; Breitman, Laqueur, *Breaking*, str. 125; Breitman, *Official*, str. 143. Zahvaljujući dešifrovanim radio-porukama, Britanci su o nemačkim progonima Jevreja znali mnogo više nego Amerikanci, ali te podatke još nisu delili sa svojim kolegama iz SAD.
3. Breitman, Laqueur, *Breaking*, str. 124; Laqueur, *The Terrible*, str. 100; Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3440; Lipstadt, *Beyond*, str. 321.
 4. Rowecki, [Depesza nr 803], 3. oktobar 1942, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom VI, str. 261; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 59; 202/I-31, str. 214–229, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 70. Postoje dodatni dokazi da je ilegala prerađivala materijal iz Aušvica. U Jasterovom izveštaju jasno se opisuje akcija Zonderkomanda u Birkenauu. No nedostaje činjenica da je on bio sačinjen od Jevreja i zadužen za ubijanje Jevreja. Za to vreme je novinarka ilegale Natalija Zarembina pisala za široku upotrebu knjigu o Aušvicu koja je podatke crpla iz Stasjekovih izveštaja, ali ga prikazuje kao koncentracioni logor isključivo za Poljake. Fleming, *Auschwitz*, str. 360.
 5. Rowecki, [Depesza no 803], 3. oktobar 1942, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom VI, str. 261; Zimmerman, *The Polish*, str. 103; Engel, *In the Shadow*, str. 202. Rowecki jeste u septembru poslao jedan izveštaj gde se ukratko pominje da u Aušvicu ubijaju Jevreje gasom; on se zasnivao na prvom Stasjekovom izveštavanju. To pominjanje čini mali deo jedne duže rasprave o strategiji nacističke i poljske okupacije, a čini se da je slabo privukao pažnju. Izveštaj je preveden i uključen u opširniji pregled, koji je poslat krajem novembra poljskom poslanstvu u Njujorku, ali izgleda da dalje od toga nije otišao. Fleming, *Auschwitz*, str. 135–145.
 6. Gilbert, *Auschwitz*, str. 88–92; Fleming, *Auschwitz*, str. 157–162.
 7. Gilbert, *Auschwitz*, str. 86; Wyman, *The Abandonment*, str. 73–74; Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 3993. Poljska vlada je istog dana kad i Jevrejska agencija izdala sopstveni izveštaj, gde se nabrajaju logori smrti Belžec, Sobibor i Treblinka, ali se Aušvic ne pominje.

- Stejt department se uzdržao od objavljivanja nalaza sopstvene istrage.
8. Leff, *Buried*, str. 155–156; Wyman, *The Abandonment*, str. 73–74.
 9. Breitman, Lichtman, *FDR*, lok. 4012.
 10. Raczynski, *In Allied*, str. 126; Breitman, *Official*, str. 151.
 11. Wasserstein, *Britain*, str. 34; Fleming, *Auschwitz*, str. 96; Breitman, *Official*, str. 145. Dolazak kurira Jana Karskog u London u novembru 1942. doprineo je energičnijoj reakciji poljske vlade u egzilu.
 12. Republic of Poland, *The Mass*, decembar 1942, NA, FCO 371/30924, C12313; Breitman, *Official*, str. 228–129; Manchester, Reid, *The Last*, lok. 3676.
 13. Breitman, *Official*, str. 153; Czech, *Auschwitz*, str. 276; Bruland, *Holocaust*, str. 668–671.
 14. Gilbert, *Auschwitz*, str. 96–98.
 15. Breitman, *Official*, str. 157; Gilbert, *Auschwitz*, str. 99.
 16. Cohen, *Eleanor*, str. 181; Breitman, *Official*, str. 170; Gilbert, *Auschwitz*, str. 109.
 17. Rowecki, [Depesza nr 803], 3. oktobar 1942, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom VI, str. 261; Rowecki, [Depesza], 23. decembar 1942, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom II, str. 393–394; Rowecki, [Planowanie powstania powszechnego 1940–1944], 23. decembar 1942, PUMST, A.379, str. 43; Piper, *Voices*, tom 8, str. 37.
 18. Westermann, „The Royal“, str. 204; Biddle, *Allied*, u: Neufeld, Berenbaum, *The Bombing*, str. 38–39. Diskusija o bombardovanju Aušvica obično je uredsređena na savezničku debatu u leto 1944. Međutim, kako pokazuje dejstvo prvog Vitoldovog izveštaja iz logora, predlog da se logor bombarduje već je bio predmet diskusije u RAF-u januara 1941. Stručnjaci za ovu oblast podeljenog su mišljenja o tome koliko bi bio delotvoran neki saveznički pokušaj bombardovanja logora. Rowecki, [Depesza nr 803], 3. oktobar 1942, u: Iranek-Osmecki i dr., *Armia*, tom VI, str. 261; Gilbert, *Auschwitz*, str. 107; Breitman, *Official*, str. 169.
 19. Breitman, *Official*, str. 169; Gilbert, *Auschwitz*, str. 107.
 20. Gilbert, *Auschwitz*, str. 119; Breitman, *Official*, str. 175. Švajcarski advokati Rihard Lihthajm i Gerhard Rigner slali su nekoliko

meseci izveštaje preko američkog poslanstva u Bernu. Najviši državni službenici sastavili su 10. februara 1943. telegram u kom odvrćaju ambasadora od budućeg stavljanja predajnika poslanstva na raspolaganje ovoj dvojici. Poruka je bila izražena uopštenim formulacijama kako bi se izbegla svaka optužba za neumesnost. Ali američka ambasada shvatila je aluzije. Kada se Rigner sledeći put pojavio s vešću o pokušaju nacista da u Aušvic deportuju petnaest hiljada Jevreja i Jevrejki, bračnih drugova Nemica i Nemaca, dobio je instrukciju da svoju poruku pošalje javnom telegrafskom službom.

16: NEUSPEH

1. Pilecki, *Report W*, [Raport W], str. 19.
2. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 409; Pilecki, *Report W*, str. 19.
3. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 69.
4. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 3; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 69.
5. Piekarski, *Escaping*, str. 23.
6. Piekarski, *Escaping*, str. 23.
7. Piekarski, *Escaping*, str. 23.
8. Pilecki, [Klucz], *Wspomnienia*, tom 183, APMA-B, str. 79; Sowul, *Oświadczenia*, tom 72, APMA-B, str. 16.
9. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 73; Sowul, *Oświadczenia*, tom 72, APMA-B, str. 19; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 390.
10. Piekarski, *Escaping*, str. 148. Fred je ubijen nakon što se oporavio, 3. marta 1943. *Czech, Auschwitz*, str. 342.
11. Wierusz, *Oświadczenia*, tom 77, APMA-B, str. 21; Langbein, *People*, str. 221–222; Dering, [Wspomnienia], str. 7; Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA-B, str. 9; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 367; Wachsmann, *KL*, str. 341; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 361–365.
12. Piekarski, *Escaping*, str. 77; Pilecki, [Raport teren S], AAN, 202/XVIII/1, str. 88.

13. Piper, *Auschwitz*, tom III, str. 159; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 324–325; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 74; 202/II-35, str. 84, u: Marczevska, Ważniewski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 79–80. Čini se da su Vitold i drugi pripadnici ilegale mislili da će leševi biti uklanjani pomoću električnih postrojenja za spaljivanje (a ne pomoću peći na koks kakve su zapravo korišćene).
14. Frączek, *Wspomnienia*, tom 66, APMA-B, str. 163–164; Pilecki, *Report W*, str. 27; Piekarski, *Escaping*, str. 144–145; Komski, *Oświadczenia*, tom 71, APMA-B, str. 64; Ławski, *Wspomnienia*, tom 154/154a, APMA-B, str. 147, str. 148; Harat, [Działalność], nisu navedene stranice; Kajtoch, *Wspomnienia*, tom 27, APMA-B, str. 1–149; Kuczbara, [Grypsy], *Materiały Ruchu Oporu*, tom X, APMA-B, str. 6, str. 9, str. 11; Dwork, van Pelt, *The Case*, str. 324–325. Bekstvo je osmislio logorski zubar Boleslav Kučbara.
15. Pilecki, *Report W*, str. 27; Piekarski, *Escaping*, str. 144–145; Komski, *Oświadczenia*, tom 71, APMA-B, str. 64; Ławski, *Wspomnienia*, tom 154/154a, APMA-B, str. 147, str. 148; Harat, [Działalność], nisu navedene stranice; Kajtoch, *Wspomnienia*, tom 27, APMA-B, str. 1–149. Porodica Harat krila je te ljude u svom domu u Libjonžu. Mječislav, Jan i Oto posle toga su uhvaćeni, a prvi među njima se obesio u transportu koji ga je vraćao u Aušvic. Boleslav je uhapšen u Varšavi i izgleda da je umro u policijskom pritvoru. Jan i Oto su preživeli rat.
16. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 74; Ostańkiewicz, *Ziemia*, str. 266; *Czech, Auschwitz*, str. 313.
17. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 75.
18. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 75; Pilecki, *Report W*, str. 35; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 72.
19. Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 72. Godine 1943. već je trećina zatvorenika bila uposlena u službama logora: Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 89. Selekcije u bolnici takođe su proređene, a logoraše Poljake više nisu slali u gasne komore kao što je bilo s nekima pre decembra 1942. Wachsmann, *KL*, str. 347.
20. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 79–80.
21. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 69.
22. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 69; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 12; Redzej, [Raport 1943], AAN,

- 202/XVIII/1, str. 45a; Głowa, Wspomnienia, tom 94, APMA–B, str. 138–139.
23. Głowa, Oświadczenia, tom 36, APMA–B, str. 6; Dering, [Wspomnienia], str. 50; Głowa, Oświadczenia, tom 94, APMA–B, str. 140.
 24. Pilecki, *Report W*, str. 115. Vitold kaže da je ubijeno dvesta dece, ali ukupan broj je bio manji od sto.
 25. Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 156; Pilecki, *Report W*, str. 44; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 75–76; Ciesielski, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 7.
 26. Czech, *Auschwitz*, str. 367; Pilecki, *Report W*, str. 44; Piekarski, *Escaping*, str. 157.
 27. Pilecki, *Report W*, str. 116; Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 101–102.
 28. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 83; Piekarski, *Escaping*, str. 157.
 29. Czech, *Auschwitz*; Pilecki, *Report W*, str. 117; Redzej, [Raport 1943], AAN, 202/XVIII/1, str. 43.
 30. Czech, *Kalendarz*, str. 362, str. 370; Iwaszko i dr., *Auschwitz*, tom II, str. 349–358; Wachsmann, *KL*, str. 316; Diem, Wspomnienia, tom 172, APMA–B, str. 134–135; Dering, [Wspomnienia], str. 116–117; Ławski, Wspomnienia, tom 154/154a, APMA–B, str. 94.
 31. Zabawski, Wspomnienia, tom 98, APMA–B, str. 83.
 32. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 85.
 33. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 85.
 34. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 85.
 35. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4049; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 86.
 36. Zabawski, Wspomnienia, tom 98, APMA–B, str. 90; Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 5.
 37. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 85.

17: DEJSTVO

1. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
2. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
3. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3; Frazik, „Wojenne“, str. 413; Avni, *Spain*, str. 106.

4. Siudak, [List], 9. februar 1943, PUMST, A.9.E. t.107.
5. Segieda, [Raport], PISM, A.9.III.2a t.3.
6. Wood, *Karski*, lok. 2780; Fleming, *Auschwitz*, str. 129.
7. O'Reilly, [Memo], 26. februar 1943, NA, HS 9/1337/7.
8. Napoleon svoju istragu nacističkih svireposti u Aušvicu ne smešta na početak izveštaja. Štaviše, ona je pri kraju, posle rasprave o odnosima raznih poljskih stranki. To verovatno odražava interesovanja njegovih sabesednika u ministarstvu inostranih poslova Poljske. Fleming, *Auschwitz*, str. 168–173. Napoleonov prvi pomen Aušvica tiče se njegove krađe semena kok-sagiza. Seme je hitro poslato na ispitivanje, ali otkrilo se da dobijene biljke imaju nizak sadržaj gume. Orkan, [Depesza], 15. novembar 1943, London, HIA, kutija 52, fascikla 18.
9. Zimmerman, *The Polish*, str. 191. Po podacima nacista, bilo ih je trista hiljada. Wachsmann, *KL*, str. 293.
10. Zimmerman, *The Polish*, str. 191.
11. Gilbert, *Allies*, str. 119, str. 126–127; Breitman, *Official*, str. 178–179; Zimmerman, *The Polish*, str. 191.
12. Fleming, *Auschwitz*, str. 173–175. Nije jasno da li je Sejveriju kao broj umrlih u logoru dat taj broj od 502.000 duša, ali on je na osnovu istrage Stejt departmenta već znao da su ubijena dva miliona Jevreja. Podatak iz Aušvica bio je u skladu sa onim što bi se očekivalo od jednog programa istrebljenja na nivou Evrope. Poljska vlada bila je i te kako svesna da će ograničeno emitovanje te vesti značiti i slično umanjenu reakciju javnosti. Vidi: Fleming, *Auschwitz*, str. 123.
13. Olson, *Last*, lok. 2085.
14. Fleming, *Auschwitz*, str. 174.
15. Napoleon je 18. aprila 1943. ili pre toga ukratko obavestio poljskog političara i Jevrejina Ignacija Švarcbarta. U kasnije zapisanoj belešci tog sastanka Švarcbart kaže da mu je Napoleon došao na sopstvenu inicijativu, mada deluje verovatno da je Napoleon prethodno od ministarstva unutrašnjih poslova Poljske dobio brižljiva uputstva o tome šta će reći. Švarcbart je organizovao da se beleške razgovora s Napoleonom zapišu istog dana kako bi ih prosledio Berlu Lokeru, predsedniku Jevrejske agencije u Londonu, i rabinu Irvingu Mileru, vodećem američkom cionisti koji

je upravo bio u Londonu. „Kako ovo objaviti, to ćemo razmotriti zajednički“ piše Švarcbart u propratnom pismu upućenom njima dvojici (YVA M2/261). Krajem aprila Švarcbart je poslao kopije svog razgovora kancelarijama Britanske sekcije Svetskog kongresa Jevreja u Londonu i Njujorku, kao i Jevrejskoj agenciji u Palestini. Zahvaljujući slanju u SAD, kopije su se domogli i britanski i američki cenzori. Ona je naširoko razdeljena među najvišim državnim službenicima, ali nije izazvala dalju raspravu. Ideji da se Aušvic bombarduje poljska vlada se ponovo vraća u avgustu 1943, bez uspeha. Schwarzbart, [Archives], IPN, BU_2835_15, str. 37.

16. Laqueur, *The Terrible*, str. 96.
17. Zimmerman, *The Polish*, str. 218.
18. Sehn, *Obóz*, str. 135.
19. Siudak, [List], 22. jun 1943, HIA, kutija 52, fascikla 15.

18: BEKSTVO

1. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 91.
2. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 88.
3. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 3969; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 84.
4. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 3969; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 84.
5. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 88; Langbein, *People*, str. 75; Dering, [Wspomnienia], str. 23; Szarbel, [Zeznanie], IPN, BU_2188_14, str. 110–113; Garliński, *Fighting*, str. 175.
6. Langbein, *People*, str. 75; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 88.
7. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4140; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 89.
8. Pilecki, *Report W*, str. 61; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 89; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 81.
9. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4146; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 89.
10. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4152; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 89; Fejkiel, *Więźniarski*, str. 108–109.

11. Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 507; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 89, str. 90.
12. Diem, *Wspomnienia*, tom 172, APMA–B, str. 151; Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4241; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 90.
13. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4200; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 90.
14. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 91.
15. Czech, *Auschwitz*, str. 33.
16. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4241; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 92.
17. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4241; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 92.
18. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 92.
19. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 93.
20. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 115–116.
21. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 115–116.
22. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 118.
23. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 121–122.
24. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 94.
25. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4344; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 94.
26. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4364; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 94.
27. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4364; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 94.
28. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 95.
29. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 95.
30. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 128; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 95.
31. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 128; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 95.
32. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 96.
33. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 128.
34. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4420; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 96.
35. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 96.

36. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 96.
37. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4461; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 97.
38. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4461; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 97.
39. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4482; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 97.
40. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 128.
41. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 98.
42. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 99.
43. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 139–143.
44. Ciesielski, *Wspomnienia*, str. 139–143.
45. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4565; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 100.
46. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4565; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 100.
47. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4575; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 100.
48. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 100.
49. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 100.
50. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 101.
51. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4622; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 101.
52. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4622; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 101.
53. Serafiński, [Ucieczka], str. 2.
54. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4630; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
55. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4637; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
56. Serafiński, [Ucieczka], str. 3.
57. Pilecki, [Raport – Nowy Wiśnicz], *Wspomnienia*, tom 130, APMA–B, str. 110–113.
58. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
59. Redzej, *Wspomnienia*, tom 178, APMA–B, str. 110.
60. Serafiński, [Ucieczka], str. 3.
61. Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 84.

62. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
63. Fejkiel, *Medycyna*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 507–509; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
64. Możdżeń, *Oświadczenia*, tom 3, APMA–B, str. 101.
65. Zabawski, *Wspomnienia*, tom 98, APMA–B, str. 95.
66. Zabawski, *Wspomnienia*, tom 98, APMA–B, str. 95.
67. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.

19: SAM

1. Gistedt, *Od operetki*, str. 108.
2. Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016, str. 247; Bartoszewski, *1859*, str. 564.
3. Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 85.
4. Czarnecka, *Największa*, str. 109–201; Pawłowski, Walczak (reż.), *Jaster*; Paulsson, *Secret*, str. 5.
5. Paulsson, *Secret*, str. 21; 202/II-35, str. 84, u: Marczevska, Ważniowski i dr., *Zeszyty* (1968), str. 79–80. Zimmerman, *The Polish*, str. 290–293.
6. Pilecka-Optułowicz, zapis razgovora, 17. maj 2016; Ostrowski, zapis razgovora, 9. mart 2016; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 85.
7. Pilecki, [List], bez datuma, 1943, IPN.
8. Pilecki, [List], 18. oktobar 1943, IPN.
9. Bartoszewski, *1859*, str. 565.
10. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 103.
11. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 4698; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 103; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 23.
12. Pilecki, *Report W*, str. 79; Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVI-II/1, str. 33.
13. Walter-Janke, *W Armii*, str. 260.
14. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 103; Albin, *List*, str. 198; Machnowski, „Sprawa“, str. 127. Edvard Česjelski stigao je u

- Varšavu u decembru 1943. i po svojoj prilici doneo vesti o svojim poslednjim razmenama informacija s logorom.
15. Pilecki, [Zamiast], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 1.
 16. Szpakowski, zapis razgovora, 31. januar 2017; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Tadeusza Sztrum de Sztrema, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 398.
 17. Abramow-Newerly, zapis razgovora, 2. oktobar 2017.
 18. Pilecki, [Zamiast], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 3–4.
 19. Pilecki, [Zamiast], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 1.
 20. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 103.
 21. Abramow-Newerly, zapis razgovora, 2. oktobar 2017.
 22. Abramow-Newerly, *Lwy*, str. 153–156.
 23. Marrus, *The Nazi*, Deo 5: „Public Opinion and Relations to Jews“; Abramow-Newerly, zapis razgovora, 2. oktobar 2017.
 24. Pilecki, zapis razgovora, 11. jul 2016.
 25. Pilecki, zapis razgovora, 11. jul 2016.
 26. Klukowski, *Diary*, str. 257; Bartoszewski, *1859*, str. 621.
 27. Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 102.
 28. Bartoszewski, *1859*, str. 645; War and Internationala [sic] Situation, 22. February 1944, Hansard, U. K. Parliament.
 29. Bartoszewski, *1859*, str. 656.
 30. Fieldorf, Zachuta, *General*, str. 277; Kuciński, *August*, str. 77.
 31. Pilecka-Optulowicz, zapis razgovora, 17. maj 2016.

20: USTANAK

1. Navedenih deset izveštaja obuhvataju Vitoldove usmene i pisane izveštaje opisane u ovoj knjizi. Broj je možda i veći ako se uračunaju drugi članovi njegove organizacije koji su odlazili iz logora noseći njegove instrukcije.
2. Gilbert, *Allies*; Breitman, *Official*, str. 211.
3. Emanuel Šerer i Anzelm Rajs došli su 12. juna 1944. poljskom ministru unutrašnjih poslova sa zahtevom da ilegala napadne Aušvic i druge logore. U julu je Džon Peli iz Ratnog odbora za spasavanje odbacio ideju kopnenog napada, obrazlažući odluku mišljenjem da bi „očigledno duboko ukorenjeni antisemitizam“ Poljaka onemogućio da se taj napad izvede u „dobroj veri“. Nije

- jasno da je to odjek debate u glavnim gradovima savezničkih država ili je sam izvukao sopstvene zaključke. Fleming, *Auschwitz*, str. 255. Komorovski ne odbacuje u potpunosti predlog kopnene operacije. Nije bilo besmisleno da se imaju spremne snage za slučaj najgoreg scenarija, ako bi nacisti odlučili da likvidiraju logor i pobiju sve u njemu, ali i dalje je sumnjao u to da bi se snage mogle dovesti u položaj.
4. Pilecki, [Raport W], AAN, 202/XVIII/1, str. 79. Krajem jula je Komorovski odaslao u Aušvic kurira da stupi u kontakt sa onima koji su preostali od pokreta otpora u logoru i razradi s njima plan koji će obuhvatati dizanje krematorijuma i gasnih komora Birkenaua u vazduh. Kurir je u septembru pogođen iz vatrenog oružja i uhvaćen, te iza toga interniran u Aušvic.
 5. Richie, *Warsaw*, str. 164.
 6. Davies, *Rising '44*, lok. 8673.
 7. Bartoszewski, *1859*, str. 696; Korboński, *Fighting*, str. 345.
 8. Korboński, *Fighting*, str. 345.
 9. Richie, *Warsaw*, str. 133.
 10. Richie, *Warsaw*, str. 133; Davies, *Rising '44*, lok. 2598.
 11. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 73.
 12. Richie, *Warsaw*, str. 136.
 13. Davies, *Rising '44*, lok. 2598; Richie, *Warsaw*, str. 136.
 14. Richie, *Warsaw*, str. 179.
 15. Iranek-Osmecki, *Powołanie*, str. 427.
 16. Nowak, *Courier*, str. 240; Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016.
 17. Forczyk, *Warsaw 1944*, str. 38, citirano u: Richie, *Warsaw*, str. 193; Nowak, *Courier*, str. 240; Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016.
 18. Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016; Hałko, *Kotwica*, str. 22.
 19. Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016; Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217.
 20. Nowak, *Courier*, str. 240; Davies, *Powstanie '44*, str. 329.
 21. Richie, *Warsaw*, str. 244.
 22. Zimmerman, *The Polish*, str. 385; Richie, *Warsaw*, str. 216.
 23. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217; Richie, *Warsaw*, str. 242.

24. Remlein, [Wspomnienia].
25. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217.
26. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217.
27. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217; Zalewski, zapis razgovora, 17. oktobar 2016; Richie, *Warsaw*, str. 425.
28. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 6; Richie, *Warsaw*, str. 222.
29. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 218.
30. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 218.
31. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 7; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 104.
32. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 216–217; Remlein, [Wspomnienia]; Korboński, *Fighting*, str. 370.
33. Richie, *Warsaw*, str. 269.
34. Nowak, *Courier*, str. 358. Komorovski je preko-radija pomamno tražio vazduhoplovnu podršku još od početka ustanka, ali na raspolaganju je nije bilo mnogo. Vazdušno isporučivanje zaliha oružja na rastojanju od blizu hiljadu kilometara, preko Alpa i pored neprijateljskih patrola, nosilo je znatne logističke poteškoće. Britanci i Amerikanci tražili su od Sovjeta dozvolu da se posluže njihovim vazduhoplovnim bazama u obližnjoj Ukrajini za punjenje rezervoara, ali dobili su odričan odgovor, jasnu poruku da Staljin smatra da je Poljska već u sferi uticaja Sovjetskog Saveza.
35. Zakrzewski, zapis razgovora, 17. oktobar 2016.
36. Richie, *Warsaw*, str. 269.
37. Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016.
38. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 218; Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016. Nemci su takođe angažovali jedinicu sačinjenu od ruskih nacionalista koji su bili protiv komunizma, poznatu kao Ruska oslobodilačka narodna armija ili skraćeno RONA.
39. Sierchuła, Utracka, „Historia“, str. 222; Walasek, zapis razgovora, 19. maj 2016.
40. Walendzik, zapis razgovora, 12. oktobar 2016.
41. Bartoszewski, *1859*, str. 772, str. 787; Oseka, „Zabawa“, str. 64.
42. Richie, *Warsaw*, str. 572. Spisak žrtava nastradalih u napadu na skrovište vidi u: Cichy, „Polacy“, str. 15. Preživeli su Henrik Burštín i jedan neimenovani mladić. Abram Burštín, Henrik Heršbajn i Josek Tenenbaum posmatrali su ove događaje svojim

- očima izvan skrovišta. Deo njihovih svedočenja prikupljen je u naknadnoj istrazi koju je sproveda ilegala (vidi: AAN, 203/X-32, str. 64–65). Posleratni zapisi razgovora takođe su sadržani u: Willenberg, *Revolt*, str. 186. Komandant Vaclav Stikovski tvrdio je da su ta ubistva počinili infiltrirani Nemci (vidi: AAN, 203/X-32, str. 62–63). Vaclav Zagorski, koji se pozabavio ovim incidentom zajedno sa Stikovskim, daje sličnu tvrdnju u sopstvenoj prvoj izjavi o incidentu (vidi: AAN, 203/X-32, str. 58–59). Zagorski posle toga nagoveštava da su u tim ubistvima učestvovali ljudi Stikovskog. Stikovski je tu optužbu poricao. (WIH, III/43/4, str. 76; Stykowski, *Kapitan*, str. 322; Stykowski, zapis razgovora, 12. septembar 2018.) Walasek, zapis razgovora, 20. maj 2016.
43. Davies, *Powstanie '44*, str. 515–517.
 44. Zagórski, *Seventy*, str. 205.
 45. Walasek, zapis razgovora, 20. maj 2016.
 46. Gawron, [Opowiadania], str. 1.
 47. Gawron, [Opowiadania], str. 1.
 48. Richie, *Warsaw*, str. 578.
 49. Tačan broj mrtvih nije poznat, ali stradalo je negde između 130.000 i 150.000 civila i oko 17.000 ustanika. Heydecker, *Moja*, str. 230–238.
 50. Zagórski, *Seventy*, str. 205.

21: POVRATAK

1. Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 9.
2. Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 9; Ostrowska, [Wspomnienia 2], str. 5–6; Zalewski, zapis razgovora, 17. oktobar 2016; Bednorz, *Lamsdorf*, str. 24.
3. Kisielewicz, *Oflag*, str. 57, str. 111, str. 109; Wołosiuk, „Znałem“, str. 1.
4. Applebaum, *Iron*, str. 104.
5. Kisielewicz, *Oflag*, str. 54, str. 170; Ollier, mejl, 16. avgust 2001.
6. Kisielewicz, *Oflag*, str. 54, str. 170; Ollier, mejl, 16. avgust 2001.
7. Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Spis adresów, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 659, str. 642.

8. Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Spis adresów, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 659, str. 642.
9. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 535; Pilecki, [List do Generała Pełczyńskiego], 19. oktobar 1945, PUMST, BI 6991, str. 1; Mierzanowski, Wspomnienia, tom 203, APMA–B, str. 85; Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Spis adresów, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 642; Mierzanowski, Wspomnienia, tom 203, APMA–B, str. 85; Radomska i dr., *Nasza*, str. 153.
10. Pilecki, *The Auschwitz*, lok. 2468; Pilecki, [Raport 1945], PUMST, BI 874, str. 47; Pilecki, Akta sprawy, [Meldunek nr 2], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 555; Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 676.
11. Pilecki, Akta sprawy, [Meldunek nr 2], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 555; Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 676.
12. Pilecki, Akta sprawy, [Meldunek nr 5], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 556.
13. Lowe, *Savage*, str. 233–247.
14. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 131.
15. Zaremba, *Wielka*, str. 340; Ostrowska, Zaremba, „Kobieca“, str. 64–69.
16. Orłowska, zapis razgovora, 13. novembar 2018.
17. Applebaum, *Iron*, str. 248.
18. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 14–18; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Makarego Sieradzkiego, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 363, str. 372.
19. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Marii Szlągowskiej, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 190; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Makarego Sieradzkiego, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 363, str. 372.
20. Pilecki, Akta sprawy, [Meldunek nr 2], Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 555.
21. Pilecki, zapisi razgovora, 5. februar 2016. i 11. mart 2016.

22. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 78; Heuener, *Auschwitz*, str. 69.
23. Heuener, *Auschwitz*, str. 66–69.
24. Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 651.
25. Cyra, *Rotmistrz*, str. 158.
26. Pilecki, Akta sprawy, [Tragedia kielecka], Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 542–543. Izveštaj sadrži netačnu spekulaciju da je napad na Jevreje Kjelaca bio smišljena komunistička provokacija.
27. Applebaum, *Iron*, str. 217; Cyra, *Rotmistrz*, str. 157; Pilecki, Akta sprawy [Tragedia kielecka], Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 542–543.
28. Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Waclawa Alchimowicza, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 403–407; Pilecki, Akta sprawy, Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 117.
29. Pilecki, [Zamiast], Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 5.
30. Pawlicki (rež.), *Witold*; Baliszewski, *Uziębło* (rež.), *Rewizja*.
31. Leśniewski, „Czy przygotowano“, str. 2.
32. Pilecki, [Wiersz], 14. maj 1947, UOP, 1768/III/9, str. 267.
33. Szejnert, *Śród żywych*, str. 132; Pilecki, Akta procesowe, ASS MON, tom 5, str. 33.
34. Ostrowska, [Wspomnienia 1], str. 12.
35. Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, tom 5, ASS MON, str. 25–26.
36. Ostrowska, Wspomnienia, tom 179, APMA–B, str. 155–156; Pilecki, zapis razgovora, 20. jul 2018.
37. Pilecki, Akta sprawy, tom 5, ASS MON, str. 107–117; Pilecki, Akta sprawy, Protokół rozprawy głównej, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 691.
38. Porodica Serafinjski je takođe molila Cirankjeviča da posreduje i skrene sudu pažnju na Vitoldovu delatnost u logoru. Cirankjevič je odgovorio da je to u Bjerutovim rukama.
39. Pilecka, [List do Bolesława Bieruta], datum nepoznat, ASS MON, tom 5, str. 194, u: Cyra, *Rotmistrz*, str. 190–191.

40. Stępień, Wspomnienia, tom 179, APMA–B, str. 176–177; Płużański, *Oblawa*, str 181.

EPILOG

1. Poleszak, Wnuk, *Zarys*, u: Wnuk i dr., *Atlas*, str. 22. U kasnijem svedočenju Eleonora Ostrovska optužuje Cirankjeviča da je smišljeno kovao zaveru za Vitoldovo ubistvo. Po Eleonorinoj izjavi, Vitold je 1947. pisao Cirankjeviču, nezadovoljan zbog njegovog prisvajanja priče o otporu u logoru, i zapretio da će obelodaniti Cirankjevičevu saradnju s Nemcima u logoru. Nije pronađen nikakav pisani dokaz tog pisma, mada Vitold jeste aludirao na njega jednom prilikom u toku saslušanja, i dvaput pominje govor o ilegali koji je Cirankjevič dužan da održi. Nema potvrda da je Cirankjevič u logoru bio agent SS-a. Vidi: Pilecki, Akta sprawy, [List Aliny Bieleckiej], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 831. Nova postavka grubo je prilagođena sovjetskoj ideologiji početkom Hladnog rata. Prva izložba, pod imenom „Izvori genocida“, poredi nacističku genocidnu politiku s britanskim i američkim imperijalizmom. Heuener, *Auschwitz*, str. 102.
2. Neverovatno, državni tužilac koji je za Vitolda tražio smrtnu kaznu još je radio kao vojni pravnik i neko kratko vreme pokušavao je da spreči pristup.
3. Edek Česjelski je prva sećanja na Vitolda i početke ilegale u logoru objavio 1966. (Edek je nažalost umro od moždanog udara 1962, sa četrdeset godina.) U toku svog istraživanja Edek je stupio u kontakt s Kazimježom Ravičem, što je izrodilo razmenu pisama između njih dvojice. Izgleda da su u sklopu istraživanja zajedno otputovali u Aušvic, gde su uspeli da dođu do kopije Vitoldovog *Izveštaja V*. Ciesielski, [List], 6. jul 1958. Pristup pismima Česjelskog omogućio je Marek Popjel. Cira je 1991. dešifrovao Vitoldov *Izveštaj V* i objavio ga, uz Vitoldovu biografiju (*Biuletyn TOnO*, 1991/12).
4. Levi, *Drowned*, str.11.

ODABRANA BIBLIOGRAFIJA

SPISAK SKRAĆENICA

- AAN – Archiwum Akt Nowych (Arhiv novih dokumenata)
 AN – Archiwum Narodowe w Krakowie (Narodni arhiv u Krakovu)
 APMA–B – Archiwum Państwowego Muzeum Auschwitz–Birkenau (Arhiva Državnog muzeja Aušvic–Birkenau)
 ASS MON – Archiwum Służby Sprawiedliwości Ministerstwa Obrony Narodowej (Arhiva Službe pravde Ministarstva narodne odbrane)
 AZHRL – Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego (Arhiva Istorijskog odseka narodnog pokreta)
 BA – Bundesarchiv (Federalni arhiv)
 CAW – Centralne Archiwum Wojskowe (Centralni vojni arhiv)
 DGFP – Deutsche Gesellschaft für Personalführung (Nemačko udruženje za upravljanje ljudskim resursima)
 FBI – Fritz Bauer Institut (Institut Frica Bauera)
 HHStAW – Hessisches Staatsarchiv Wiesbaden (Hesenski državni arhiv u Visbadenu)
 HIA – Hoover Institution Archives (Arhiv Huverovog instituta)
 IP – Instytut Pileckiego (Institut Pileckog)
 IPN – Instytut Pamięci Narodowej (Institut narodnog sećanja)
 LHCMA – Liddell Hart Centre for Military Archives, King's College London (Lidel Hartov centar za vojne arhive, Kraljev koledž u Londonu)
 NA – National Archives in London (Nacionalni arhiv u Londonu)
 NARS – National Archives and Records Service (Služba nacionalnih arhiva i dokumenata)
 NRW – Archive in Nordrhein-Westfalen (Arhiv u Nordrajn-Vestfalenu)

PAN – Polska Akademia Nauk (Poljska akademija nauka)
 PISM – The Polish Institute and Sikorski Museum (Poljski institut i Muzej Sikorskog)
 PUMST – The Polish Underground Movement Study Trust (Odeljenje za izučavanje poljskog ilegalnog pokreta otpora)
 SPP – Studium Polski Podziemnej (v. PUMST)
 TOnO – Towarzystwo Opieki nad Oświęcimiem (Društvo za brigu o Aušvicu)
 UOP – Urząd Ochrony Państwa (Služba zaštite države)
 USHMM – United States Holocaust Memorial Museum (Spomen-muzej Sjedinjenih Država)
 WFD – Wytwórnia Filmów Dokumentalnych (Studio dokumentarnih filmova)
 WIH – Wojskowy Instytut Historyczny (Vojni istorijski institut)
 YVA – Yad Vashem Archives (Arhiv Jad Vašema)
 ŻIH – Żydowski Instytut Historyczny (Jevrejski istorijski institut)

Abramow-Newerly, Jarosław. *Lwy mojego podwórka*. Warszawa: Rosner & Wspólnicy, 2002.
 Abramow-Newerly, Jarosław. Zapis razgovora, 2. oktobar 2017.
 Albin, Kazimierz. *List gończy. Historia mojej ucieczki z Oświęcimia i działalności w konspiracji*. Warszawa: PMA–B. Książka i Wiedza, 1996.
 Albin, Kazimierz. Zapis razgovora, 21. maj 2016.
 Allen, Arthur. *The Fantastic Laboratory of Dr. Weigl: How Two Brave Scientists Battled Typhus and Sabotaged the Nazis*. New York: W. W. Norton & Company, 2014. Kindle.
 Anders, Władysław. *Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939–1946*. Lublin: Test, 1995.
 Apel Rady Narodowej do Parlamentów Wolnych Państw w sprawie zbrodni niemieckich w Polsce. *Dziennik Polski*, 11. jun 1942, citirano u: Engel, *In the Shadow*, str. 181, str. 209.
 Applebaum, Anne. *Iron Curtain: The Crushing of Eastern Europe, 1944–1956*. London: Penguin Books, 2017.

Avni, Haim. *Spain, the Jews, and Franco*. Philadelphia: Jewish Publication Society, 1982.
 Bagiński, Henryk. *Zbiór drożni na terytorium Rzeczypospolitej polskiej. Dodatek statystyczny. Cz. 3. Obszar północno-wschodni*. Warszawa: Ministerstwo Spraw Wojskowych, 1924.
 Baliszewski, Dariusz; Uziębło, Ewa (reż.). *Rewizja nadzwyczajna – Witold Pilecki*. 1998. TV Edukacyjna.
 Banach, Ludwik. [Testimony], *Proces Załogi Esesmańskiej*, tom 55, APMA–B, str. 102–103.
 Bartosiewicz, Henryk. [Wywiad], 14. septembar 1970, Stagenhoe. Ossolineum. 87/00, Arhiva Jozefa Garlinjskog.
 Bartosiewicz, Henryk. *Oświadczenia*, tom 84, APMA–B, str. 117–138.
 Bartosik, Igor; Martyniak, Łukasz; Setkiewicz, Piotr. *Początki obozu Birkenau w świetle materiałów źródłowych*. Oświęcim: PMA–B, 2017.
 Bartosik, Igor; Martyniak, Łukasz; Setkiewicz, Piotr. *Wstęp*, u: idem. *Początki obozu Birkenau w świetle materiałów źródłowych*. Oświęcim: PMA–B, 2017.
 Bartoszewski, Władysław. *1859 dni Warszawy*. Kraków: Znak, 2008.
 Bartoszewski, Władysław. *Mój Auschwitz: rozmowę przeprowadził Piotr M. A. Cywiński i Marek Zajęc*. Kraków: Znak, 2010.
 Bartoszewski, Władysław; Komar, Michał. *Wywiad rzeka*. Warszawa: Świat Książki, 2006.
 Bartys, Czesław. *Oświadczenia*, tom 63, APMA–B, str. 132–138.
 Bauer, Yehuda. *Could the US Government Have Rescued European Jewry?* Jerusalem: Yad Vashem Publications, 2018.
 Bednorz, Róża. *Lamsdorf Łambinowice. Zbrodnie cierpienia pamięć*. Katowice: Muzeum Martyrologii i Walki Jeńców Wojennych w Łambinowicach, 1981.
 Bergier, Jean-François; Bartoszewski, Władysław; Friedländer, Saul; James, Harold; Junz, Helen B.; Kreis, Georg; Milton, Sybil; Picard, Jacques; Tanner, Jakob; Thürer, Daniel; Voyame, Joseph (prir.). *Final Report. Independent Commission of Experts Switzerland – Second World War: Switzerland, National Socialism, and the Second World War*. Zurich: Pendo Editions, 2002.
 Bernacka, Monika. „Otto Küsel. Green Triangle. On the 100th Anniversary of his Birth“. *Oś*, 2009/5, str. 8–9.

- Bernstein, Tatiana; Rutkowski, Adam. „Liczba ludności żydowskiej i obszar przez nią zamieszkiwany w Warszawie w latach okupacji hitlerowskiej“. *Biuletyn ŻIH* 26, 1958/2, str. 73–114.
- Białas, Stanisław. *Oświadczenia*, tom 94, APMA–B, str. 23–26.
- Bidakowski, Kazimierz; Wójcik, Tadeusz (prir.). *Pamiętniki lekarzy*. Warszawa: Czytelnik, 1964.
- Biddle, Tami Davis. *Allied Airpower: Objective and Capabilities*, u: Neufeld, Berenbaum (prir.), *The Bombing*, str. 35–51.
- Bielecki, Jerzy. *Kto ratuje jedno życie... Opowieść o miłości i ucieczce z Obozu Zagłady*. Oświęcim: Chrześcijańskie Stowarzyszenie Rodzin Oświęcimskich, 1999.
- Biernacki, Edward. [List], *Materiały Ruchu Oporu*, tom 1–2, APMA–B, str. 10.
- Bikont, Anna. *The Crime and the Silence: Confronting the Massacre of Jews in War-time Jedwabne*. Prevod: Alissa Valles. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2015.
- Bines, Jeffrey. *The Polish Country Section of the Special Operations Executive 1940–1946: A British Perspective*. [Dissertation]. Scotland: University of Stirling, 2008.
- Bishop, Patrick. *Air Force Blue: The RAF in World War Two – Spearhead of Victory*. London: William Collins, 2017.
- Bleja, Henryk. Zapis razgovora, 21. septembar 2016.
- Blum, Aleksander. *O broń i orły narodowe*. Pruszków: Ajaks, 1997.
- Bogacka, Marta. *Bokser z Auschwitz: losy Tadeusza Pietrzykowskiego*. Warszawa: Demart, 2012.
- Bogusz, Jerzy. Zapis razgovora, 19. decembar 2015.
- Breitman, Richard. *Official Secrets: What the Nazis Planned, What the British and Americans Knew*. London: Allen Lane, 1998.
- Breitman, Richard; Laqueur, Walter. *Breaking the Silence*. New York: Simon & Schuster, 1987.
- Breitman, Richard; Lichtman, Allan J. *FDR and the Jews*. Cambridge: Harvard University Press, 2014.
- Brewda, Alina. *I Shall Fear No Evil*. London: Corgi, 1966.
- Broad, Pery. [Testimony], citirano u: Smoleń, *KL Auschwitz*, str. 103–149.
- Brochowicz-Lewiński, Zbigniew. [Raport]. CAW, I.302.4.466.
- Brown, Kate. *A Biography of No Place: From Ethnic Borderland to Soviet Heartland*. Cambridge: Harvard University Press, 2009. Kindle.

- Bruland, Bjarte. *Holocaust in Norway. Registration. Deportation. Extermination*. Oslo: Dreyers forlag, 2017.
- Bryan, Julien. *Warsaw: 1939 Siege*. New York: International Film Foundation, 1959.
- Brzoza, Czesław; Sowa, Andrzej Leon. *Historia Polski 1918–1945*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2009.
- Budarkiewicz, Włodzimierz. „Wspomnienia o rtm. Witoldzie Pileckim“. *Przegląd kawalerii i broni pancерnej*, 1987/127, str. 57–61.
- Bujniewicz, Ireneusz (prir.). *Kolejnictwo w polskich przygotowaniach obronnych i kampanii wrześniowej*. Cz. 1: *Opracowania i dokumenty*. Warszawa: Tetragon, 2011.
- Butterly, John R.; Shepherd, Jack. *Hunger: The Biology and Politics of Starvation*. Hanover: Dartmouth College Press, 2010.
- Carter, John Franklin. [Report on Poland and Lithuania]. NARS, RG 59, 800.20211/924.
- Celt, Marek. *Raport z podziemia 1942*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum, 1992.
- Chlebowski, Cezary. *Pozdrowcie góry Świętokrzyskie*. Warszawa: Czytelnik, 1985.
- Chrościcki, Tadeusz Lucjan. *Oświadczenia*, tom 11, APMA–B, str. 1–11.
- Chrzanowski, Wiesław. *Więźniowie polityczni w Polsce 1945–1956*. Dębogóra: Wydawnictwo Dębogóra, 2015.
- Cichy, Michał. „Polacy – Żydzi: czarne karty powstania“. *Gazeta Wyborcza*, 23. januar 1994.
- Ciesielski, Edward. [Raport 1943]. AAN, 202/XVIII/1, str. 1–91.
- Ciesielski, Edward. *Wspomnienia oświęcimskie*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1968.
- Cohen, Susan. *Rescue the Perishing: Eleanor Rathbone and the Refugees*. Elstree: Vallentine Mitchell, 2010.
- Collingham, Lizzie. *The Taste of Empire: How Britain's Quest for Food Shaped the Modern World*. Rochester: Vintage Digital, 2017. Kindle.
- Cuber-Strutyńska, Ewa. „Witold Pilecki. Konfrontacja z legendą o 'ochotniku do Auschwitz'“. *Zagłada Żydów. Studia i Materiały*, 2014/10, str. 474–494.
- Cyra, Adam. „Dr Władysław Dering – pobyt w Auschwitz i więzieniu brytyjskim“. *Biuletyn informacyjny AK*, 2015/2, str. 73–79.

- Cyra, Adam. *Jeszcze raz o prof. Marianie Batce*: <http://cyra.wblogu.pl/tag/batko> [16. maj 2018].
- Cyra, Adam. *Rotmistrz Pilecki. Ochotnik do Auschwitz*. Warszawa: RM, 2014.
- Cywiński, Piotr; Lachendro, Jacek; Setkiewicz, Piotr. *Auschwitz od A do Z. Ilustrowana historia obozu*. Oświęcim: PMA–B, 2013.
- Czarnecka, Daria. *Największa zagadka Polskiego Państwa Podziemnego. Stanisław Gustaw Jaster – człowiek, który zniknął*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2016.
- Czarnocka, Halina; Suchcitz, Andrzej (prir.). *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*. tom I. CZ. 1–2. Warszawa: IPN, SPP, PISM, 2015.
- Czech, Danuta. *Auschwitz Chronicle, 1939–1945*. New York: Henry Holt, 1997.
- Czech, Danuta. *Kalendarz wydarzeń w KL Auschwitz*. Oświęcim: PMA–B, 1992.
- Czech, Danuta; Kłodziński, Stanisław; Lasik, Aleksander; Strzelecki, Andrzej (prir.). *Auschwitz 1940–1945. Central Issues in the History of the Camp*. tom V: *Epilogue*. Prevod: William Brandt. Oświęcim: PMA–B, 2000.
- Dalton, Hugh (Ben Pimlott [prir.]). *The Second World War Diary of Hugh Dalton, 1940–45*. London: Cape, 1986.
- Davies, Norman. *Powstanie '44*. Kraków: Znak, 2004.
- Davies, Norman. *Rising '44: The Battle for Warsaw*. London: Pan Books, 2007.
- Dębski, Jerzy. *Oficerowie Wojska Polskiego w obozie koncentracyjnym Auschwitz 1940–1945. Słownik biograficzny*. Oświęcim: PMA–B, 2016.
- Dekel, Mikhael. [Browar Near Skater's Pond]. Materijal dobijen zahvaljujući autoru.
- Demiński, Stanisław. [Raport], 28. decembar 1940. Dokumentacja Oddziału VI Sztabu Naczelnego Wodza, 1940. PUMST, A. 680.
- Dering, Władysław. [Wspomnienia], str. 1–200. Materijal dobijen zahvaljujući Adamu Ciri.
- Diem, Rudolf. „Ś. P. Kazimierz Jarzębowski”. *Przegląd geodezyjny*, 1947/2, str. 45–47.
- Diem, Rudolf. *Wspomnienia*, tom 172. APMA–B. str. 1–235.

- Dmytruk, Nykanor. „Z novogo pobutu”. *Ethnografichnyi visnyk*, 1926/2, str. 31–37.
- Dobrowolska, Anna. *The Auschwitz Photographer*. Warsaw: Anna Dobrowolska, 2015.
- Drzazga, Alojzy. *Oświadczenia*, tom 33, APMA–B, str. 45–56.
- Duraczyński, Eugeniusz. *Rząd polski na uchodźstwie 1939–1945: organizacja, personalia, polityka*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1993.
- Dwork, Deborah; van Pelt, Robert Jan. *Auschwitz*. New York: W. W. Norton & Company, 2002.
- Dziubek, Marcin. *Niezłomni z oddziału „Sosienki”. Armia Krajowa wokół KL Auschwitz*. Oświęcim: Stowarzyszenie Auschwitz Memento; Kraków: Wydawnictwo Rudy Kot, 2016.
- Engel, David. *In the Shadow of Auschwitz: The Polish Government-in-exile and the Jews, 1939–1942*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2012.
- Engelking, Barbara; Libionka Dariusz. *Żydzi w powstańczej Warszawie*. Warszawa: Stowarzyszenie Centrum Badań nad Zagładą Żydów, 2009.
- Faliński, Stanisław Sławomir. „Ideologia Konfederacji Narodu”. *Przegląd Historyczny*, 1985/76 (1), str. 57–76.
- Favez, Jean-Claude. *The Red Cross and the Holocaust*. Prevod: J. Fletcher, B. Fletcher. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Fejkiel, Władysław. *Medycyna za drutami*, u: Bidakowski, Wójcik, *Pamiętniki*, str. 404–546.
- Fejkiel, Władysław. *Więźniarski szpital w KL Auschwitz*. Oświęcim: PMA–B, 1994.
- Fieldorf, Maria; Zachuta, Leszek. *Generał Fieldorf „Nil”. Fakty, dokumenty, relacje*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 1993.
- Filar, Alfons. *Śladami kurierów tatrzańskich 1939–1944*. Warszawa: Agencja Wydawnicza CB, 2008.
- Filip, Lucyna. *Żydzi w Oświęcimiu*. Oświęcim: Scientia, 2003.
- Fleming, Michael. *Auschwitz, the Allies, and Censorship of the Holocaust*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Foot, Michael. *Six Faces of Courage*. Yorkshire: Leo Cooper, 2003. Kindle.
- Forczyk, Robert. *Warsaw 1944. Poland's Bid for Freedom*. London: Bloomsbury Publishing, 2009.

- Frączek, Seweryn. Wspomnienia, tom 66, APMA–B, str. 162–165.
- Frank, Hans. *Extracts from Hans Frank's Diary*. Thomas J. Dodd Papers, Storrs: University of Connecticut, 10. novembar 1939.
- Frazik, Wojciech. „Wojenne losy Napoleona Segiedy, kuriera Rządu RP do kraju“. *Studia Historyczne*, 1998/3 (162), str. 407–415.
- Friedenson, Joseph; Kranzler, David. *Heroine of Rescue: The Incredible Story of Recha Sternbuch, Who Saved Thousands from the Holocaust*. New York: Mesorah Publications Ltd., 1984.
- Ganusovitch, Itzhak; Manor, Alexander; Lando, Aba (prir.). *Book of Lida*. Tel Aviv: Irgun yotse Lida be-Yiśra'el u-Ṷa'ad ha-ēzrah li-Yehude Lida ba-Artsot ha-Berit, 1970.
- Gardiner, Juliet. *The Blitz: The British Under Attack*. New York: HarperPress, 2010.
- Garlicka, Aleksandra (prir.). *Zarzewie 1909–1920: wspomnienia i materiały*. Warszawa: Pax, 1973.
- Garliński, Józef. *Fighting Auschwitz: The Resistance Movement in the Concentration Camp*. Prevod: Józef Garliński. London: Julian Friedmann Publishers Ltd., 1975.
- Gawron, Wincenty. [Opowiadania]. Materijal dobijen zahvaljujući Evi Bjali i Adamu Vojtasjaku. Nisu navedene stranice.
- Gawron, Wincenty. *Ochotnik do Oświęcimia*. Oświęcim: Wydawnictwo Calvarianum, Wydawnictwo PMA–B, 1992.
- Gawron, Wincenty. Wspomnienia, tom 48, APMA–B, str. 1–331.
- Gelman, Abraham. *Economic Life of Jewish Lida before World War II*, u: Ganusovitch, Manor, Lando, *Book*, str. 83–85.
- Gilbert, Martin. *Auschwitz and the Allies*. London: Vintage UK, 2001.
- Gilbert, Martin. *Churchill: A Life*. New York: Holt Paperbacks, 1992.
- Gistedt, Elna. *Od operetki do tragedii. Ze wspomnień szwedzkiej gwiazdy operetki warszawskiej*. Prevod: M. Olszańska. Warszawa: Czytelnik, 1982.
- Gliński, Bogdan. Oświadczenia, tom 95, APMA–B, str. 63–90.
- Głowa, Stanisław. Oświadczenia, tom 36, APMA–B, str. 13–17.
- Głowa, Stanisław. Oświadczenia, tom 36, APMA–B, str. str. 1–7.
- Głowa, Stanisław. Oświadczenia, tom 36, APMA–B, str. 8–12.
- Głowa, Stanisław. Oświadczenia, tom 70, APMA–B, str. 100–102.
- Głowa, Stanisław. Oświadczenia, tom 108, APMA–B, str. 77–103.
- Głowa, Stanisław. Wspomnienia, tom 181, APMA–B, str. 1–176.

- Głowa, Stanisław. Wspomnienia, tom 94, APMA–B, str. 138–139.
- Gnatowski, Leon. [Raport]. CAW, I.302.4.466. Materijal dobijen zahvaljujući Vojćehu Markertu.
- Goebbels, Joseph. *The Goebbels Diaries, 1942–1943*. Prevod: Louis P. Lochner. London: Penguin Books, 1984.
- Gombrowicz, Witold. *Polish Memories*. Prevod: Bill Johnson. New Haven: Yale University Press, 2011.
- Gorzkowski, Kazimierz. *Kroniki Andrzeja. Zapiski z podziemia 1939–1941*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1989.
- Grabowski, Waldemar. *Kurierzy cywilni (kociaki) na spadochronach. Zarys problematyki*, u: Majzner, *Si vis Pacem*, str. 175–202.
- Gross, Jan T. *Polish Society Under German Occupation: The General-gouvernement 1939–1944*. Princeton and Guilford: Princeton University Press, 1979.
- Gutheil, Jorn-Erik. *Einer, muss überleben: Gespräche mit Auschwitz-häftlingen 40 Jahre danach*. Düsseldorf: Der Kleine Verlag, 1984.
- Gutman, Israel; Krakowski, Shmuel. *Unequal Victims: Poles and Jews During World War Two*. New York: Holocaust Library, 1986.
- Hackmann, Rüdiger; Süß, Winfried (prir.). *Hitler's Kommissare. Sondergewalten in der nationalsozialistischen Diktatur*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2006.
- Hahn, Stefan L. Zapis razgovora, 24. april 2018.
- Hałas, Kazimierz. „Oddział chirurgiczny szpitala obozowego w Oświęcimiu w latach 1940–1941“. *Przegląd Lekarski*, 1971/1, str. 48–54.
- Hałas, Kazimierz. Oświadczenia, tom 89, APMA–B, str. 161–188.
- Hałas, Kazimierz. Oświadczenia, tom 95, APMA–B, str. 231–247.
- Hałko, Lech. *Kotwica herbem wybranym*. Warszawa: Askon, 1999.
- Hančka, Great. *Bogumił Śwjela*, u: Sołta, Kunze, Šěn, *Nowy*.
- Harat, Andrzej (Dęsoł-Gut, Ewa; Kowalska, Ewa [prir.]). *Działalność Armii Krajowej w Okręgu Śląskim we wspomnieniach porucznika Andrzeja Harata: działalność AK na terenie Libiąża*. Libiąż: Urząd Miejski, 2016.
- Haska, Agnieszka. „Proszę Pana Ministra o energiczną interwencję. Aleksander Ładoś (1891–1963) i ratowanie Żydów przez Poselstwo RP w Bernie“. *Zagłada Żydów. Studia i Materiały*, 2015/11, str. 299–309.

- Häsler, Alfred A. *The Lifeboat Is Full*. Prevod: Charles Lam Markmann. New York: Funk & Wagnalls, 1969.
- Hastings, Max. *Bomber Command*. London: Zenith Press, 2013. Kindle.
- Hastings, Max. *The Secret War: Spies, Codes and Guerrillas 1939–1945*. New York: Harper, 2016. Kindle.
- Herbert, Ulrich. *Hitler's Foreign Workers: Enforced Foreign Labor in Germany Under the Third Reich*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Heuener, Jonathan. *Auschwitz, Poland, and the Politics of Commemoration, 1945–1979*. Athens: Ohio University Press, 2003.
- Heydecker, Joe J. *Moja wojna. Zapiski i zdjęcia z sześciu lat w hitlerowskim Wehrmachcie*. Prevod: B. Ostrowska. Warszawa: Świat Książki, 2009.
- Hilberg, Raul. *The Destruction of the European Jews*. New Haven: Yale University Press, 1961.
- Hill, Mavis Millicent; Williams, Leon Norman. *Auschwitz in England*. London: Panther, 1966.
- Hodubski, Franciszek. [Protokół przesłuchania świadka]. Ostrów Mazowiecka, 5. avgust 1947, IPN, B1 407/63. K. 296/47, GK 264/63, SOŁ 63, str. 0343–0344.
- Hołuj, Tadeusz; Friedman, Philip. *Oświęcim*. Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza „Książka”, 1946.
- Höss, Rudolf. *Commandant of Auschwitz: The Autobiography of Rudolf Höss*. Prevod: Constantine FitzGibbon. London: Phoenix, 2000. Kindle.
- Höss, Rudolf. *Death Dealer: The Memoirs of the SS Kommandant at Auschwitz*. Prevod: Andrew Pollinger. Cambridge: Da Capo Press, 1996.
- Iranek-Osmecki, Kazimierz; Bokiewicz, Zbigniew; Czarnocka, Halina; Garliński, Józef; Jastrzębski, Leonard; Jordanowa, Wanda; Olszewska, Jadwiga; Otocky, Włodzimierz; Pełczyński, Tadeusz; Suchcitz, Andrzej; Zawadzki-Żenczykowski, Tadeusz (prir.). *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*. Tom I–VI. Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum, 1990–1991.
- Iranek-Osmecki, Kazimierz. *Powołanie i przeznaczenie: wspomnienia oficera Komendy Głównej AK 1940–1944*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1998.

- Iwaszko, Tadeusz. „Ucieczki więźniów obozu koncentracyjnego Oświęcim”. *Zeszyty oświęcimskie* 7. Oświęcim: PMA–B, 1963, str. 3–53.
- Iwaszko, Tadeusz; Kłodziński, Stanisław. „Bunt skazańców 28 października 1942 r. w oświęcimskim bloku nr 11”. *Przegląd Lekarski*, 1977/1, str. 119–122.
- Iwaszko, Tadeusz; Kubica, Helena; Piper, Franciszek; Strzelecka, Irena; Strzelecki, Andrzej (prir.). *Auschwitz 1940–1945. Central Issues in the History of the Camp*. tom II: *The Prisoners – Their Life and Work*. Prevod: William Brandt. Oświęcim: PMA–B, 2000.
- Jagoda, Zenon; Kłodziński, Stanisław; Masłowski, Jan. „Sny więźniów obozu oświęcimskiego”. *Przegląd Lekarski*, 1977/34, str. 28–66.
- Jaworski, Czesław Wincenty. *Wspomnienia oświęcimskie*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1962.
- Jaźwiec, Jan. *Pomnik dowódcy*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1971.
- Jekielek, Wojciech. [Konspiracja chłopska w okresie II wojny światowej w powiecie białskim]. AZHRL, R–VI–2/547, str. 1–172.
- Jekielek, Wojciech. *W pobliżu Oświęcimia*. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1963.
- Jekielek, Jan. Zapis razgovora, 4. mart 2017.
- Jeziński, Alfons Sylwester. [Wspomnienia]. CAW, I.302.4.466.
- Jud, Ursina. *Liechtenstein und die Flüchtlinge zur Zeit des Nationalsozialismus*. Vaduz/Zurich: Chronos, 2005.
- Kajtoch, Janina. *Wspomnienia*, tom 27, APMA–B, str. 1–149.
- Kamber, Peter. *Geheime Agentin, Roman*. Berlin: Basis Druck Verlag, 2010.
- Kantyka, Jan; Kantyka, Sławomir. *Oddani sprawie. Szkice biograficzne więźniów politycznych KL Auschwitz–Birkenau*. Tom I–II. Katowice: Fundacja dla Wspierania Śląskiej Humanistyki. Zarząd Wojewódzki TOnO, 1999.
- Kantyka, Jan; Kantyka, Sławomir. *Władysław Dering – nr 1723*, u: idem, *Oddani*, tom II, str. 259–292.
- Karski, Jan. *Story of a Secret State: My Report to the World*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2014.
- Karski, Jan. *The Tragedy of Szmul Zygielbojm*. Warsaw, 1967.
- Karwowska-Lamparska, Alina. „Rozwój, radiofonii i telewizji”. *Telekomunikacja i techniki informacyjne*, 2003/3–4, str. 20–47.

- Kawecka-Starmachowa, Bolesława. *Sto potraw z ziemniaków*. Kraków: Wydawnictwo Obywatelskiego Komitetu Pomocy, 1940.
- Kielar, Wiesław. *Anus Mundi: Five Years in Auschwitz*. Prevod sa nemačkog: Susanne Flatauer. Harmondsworth: Penguin, 1982.
- Kisielewicz, Danuta. *Oflag VIIA Murnau*. Opole: Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach–Opolu, 1990.
- Kłęczar, Krystyna. Zapis razgovora, 4. mart 2017.
- Klukowski, Zygmunt. *Diary from the Years of Occupation 1939–44*. Champaign: University of Illinois Press, 1993.
- Kłodziński, Stanisław. „Dur wysypkowy w obozie Oświęcim I”. *Przegląd Lekarski*, 1965/1, str. 46–76.
- Kłodziński, Stanisław. „Pierwsza oświęcimska selekcja do gazu. Transport do 'sanatorium Dresden'”. *Przegląd Lekarski*, 1970/1, str. 39–50.
- Kłodziński, Stanisław. „Pierwsze zagazowanie więźniów i jeńców radzieckich w obozie oświęcimskim”. *Przegląd Lekarski*, 1972/1, str. 80–94.
- Kłodziński, Stanisław. „Rola kryminalistów niemieckich w początkach obozu oświęcimskiego”. *Przegląd Lekarski*, 1974/1, str. 113–126.
- Kobrzyński, Stefan. Wspomnienia, tom 129, APMA–B, str. 1–49.
- Kochanski, Halik. *The Eagle Unbowed: Poland and the Poles in the Second World War*. Cambridge: Harvard University Press, 2014.
- Kochavi, Arieh J. *Prelude to Nuremberg: Allied War Crimes Policy and the Question of Punishment*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2005.
- Komisja Historyczna. *Polskie siły zbrojne w drugiej wojnie światowej*. Londyn: Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego, 1952, tom 1, deo 1.
- Komorowski, Tadeusz. *The Secret Army: The Memoirs of General Bór-Komorowski*. Barnsley, South Yorkshire: Frontline Books, 2011.
- Komski, Jan. Oświadczenia, tom 71, APMA–B, str. 57–78.
- Korboński, Stefan. *Fighting Warsaw: The Story of the Polish Underground State, 1939–1945*. New York: Hippocrene Books, 2004.
- Kotowicz, Stanisław. *Jak Napoleon Segieda szedł do Wojska Polskiego?* Buenos Aires: Buenos Aires, 1941.
- Kowalczyk, August. *A Barbed Wire Refrain: An Adventure in the Shadow of the World*. Prevod: Witold Zbirohowski-Kościa. Oświęcim: PMA–B, 2011.

- Kowalski, Edward. Wspomnienia, tom 96, APMA–B, str. 158–265.
- Kowalski, Stanisław. *Niezapomniana przeszłość. Haftling 4410 opowiadania*. Oświęcim: PMA–B, 2001.
- Kozłowiecki, Adam. *Ucisk i strapienie*. Tom I–II. Kraków: WAM, 1995.
- Kozusznik, porodica. Zapis razgovora, 20. oktobar 2017.
- Kozusznik, Władysława. Oświadczenia, tom 12, APMA–B, str. 7–23.
- Kranzler, David. *Brother's Blood: The Orthodox Jewish Response During the Holocaust*. New York: Mesorah Publications, 1987.
- Król, Henryk. Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 191–210.
- Kuciński, Dominik. *August Fieldorf „Nil”*. Warszawa: Bollinari Publishing House, 2016.
- Kuczbara, Janusz. [Grypsy]., Materiały Ruchu Oporu, tom X, APMA–B. str. 6, str. 9, str. 11.
- Kühl, Juliusz. [Memoir], USHMM, RG-27.001*08, str. 31.
- Kühl, Juliusz. [Report], USHMM, RG-27.001*05, Miscellaneous reports, micro-fiche 1, str. 1.
- Kunert, Andrzej Krzysztof. *Słownik biograficzny konspiracji Warszawskiej, 1939–1944*. Tom I–II. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 1987.
- Lachendro, Jacek. „Orkiestry w KL Auschwitz”. Prevod: William Brand. *Auschwitz Studies* 27. Oświęcim: PMA–B, 2015, str. 7–148.
- Lachendro, Jacek. *Zburzyć i zaorać...? Idea założenia Państwowego Muzeum Auschwitz–Birkenau w świetle prasy polskiej w latach 1945–1948*. Oświęcim: PMA–B, 2007.
- Lacki, Stanisław. „Burza nad Nowogródczą. (Kronika)”. *Ziemia Lidzka – Miesięcznik krajoznawczo-regionalny*, 1939/IV (7–8), str. 229–230: http://pawet.net/files/zl_1939_7_8.pdf [20. januar 2019].
- Landau, Ludwik. *Kronika lat wojny i okupacji*. Tom I–III. Warszawa: PWN, 1962–1963.
- Langbein, Herman. *People in Auschwitz*. Prevod: Harry Zohn. London: University of North Carolina Press, 2004.
- Łapian, porodica. Zapis razgovora, 15. maj 2017.
- Laqueur, Walter. *The Terrible Secret: Suppression of the Truth about Hitler's „Final Solution”*. London: Penguin Books, 1982.
- Lasik, Aleksander; Piper, Franciszek; Setkiewicz, Piotr; Strzelecka, Irena (prir.). *Auschwitz 1940–1945. Central Issues in the History*

- of the Camp. tom I: *The Establishment and Organization of the Camp*. Prevod: William Brandt. Oświęcim: PMA-B, 2000.
- Ławski, Zenon. *Wspomnienia*, tom 154/154a, APMA-B, str. 1–393.
- Leff, Laurel. *Buried by the Times: The Holocaust and America's Most Important Newspaper*. Boston: Northeastern University Press, 2005.
- Leski, Kazimierz. *Życie niewłaściwie urozmaicone. Wspomnienia oficera wywiadu i kontrwywiadu AK*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1989.
- Leśniewski, Andrzej. „Czy przygotowano proces Mikołajczyka?”. *Przegląd Katolicki*. 19. 02. 1989/8, str. 2.
- Lewandowski, Jozef. *Swedish Contribution to the Polish Resistance Movement During World War Two, 1939–42*. Prevod: T. Szafar. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1979.
- Lewitt, Chana. *When the Germans Arrived in Ostrów*, u: Margolis, *Memorial*, str. 442–443.
- Lifton, Robert Jay. *The Nazi Doctors: Medical Killing and the Psychology of Genocide*. New York: Basic Books, 1988.
- Lipstadt, Deborah E. *Beyond Belief: The American Press and the Coming of the Holocaust, 1933–1945*. New York: Touchstone, 1993.
- Lowe, Keith. *Savage Continent: Europe in the Aftermath of World War II*. New York: St. Martin's Press, 2012.
- Lukas, Richard C. *Forgotten Holocaust: The Poles Under German Occupation, 1939–1944*. New York: Hippocrene Books, 2012. Kindle.
- Machnowski, Jan. „Sprawa ppłk. Gilewicz”. *Kultura*. Paryż, 1963/4, str. 125–130.
- Majzner, Robert (prir.). *Si Vis Pacem, Para Bellum. Bezpieczeństwo i Polityka Polski*. Częstochowa, Włocławek: Wydawnictwo Akademii im. Jana Długosza, 2013.
- Malinowski, Kazimierz. *Tajna Armia Polska, Znak, Konfederacja Zbrojna: zarys genezy, organizacji i działalności*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1986.
- Manchester, William; Reid, Paul. *The Last Lion: Winston Spencer Churchill: Defender of the Realm, 1940–1965*. Boston: Little, Brown & Company, 2012. Kindle.
- Marczewska, Krystyna; Ważniewski, Władysław (prir.). *Zeszyty Oświęcimskie: numer specjalny (I) opracowany przez Zakład Historii*

- Partii przy KC PZPR przy współpracy Państwowego Muzeum w Oświęcimiu*. Oświęcim: PMA-B, 1968.
- Margolis, Arye (prir.). *Memorial Book of the Community of Ostrow-Mazowiecka*. Tel Aviv: Association of Former Residents of Ostrow-Mazowiecka, 1960.
- Markert, Wojciech. *77. Pułk Strzelców Kowieńskich w latach 1918–1939*. Pruszków: Ajaks, 2003.
- Marrus, Michael (prir.). *The Nazi Holocaust*. Deo 5: „Public Opinion and Relations to Jews”. Berlin: De Gruyter, 1989.
- Mastalerz, Mieczysław. *Zapis razgovora*, 21. septembar 2016.
- Matusak, *Wywiad*, str. 32, str. 35.
- McGilvray, Evan. *A Military Government in Exile: The Polish Government in Exile, 1939–1945: A Study of Discontent*. Warwick: Helion & Company, 2013. Kindle.
- Mierzanowski, Jan. *Wspomnienia*, tom 203, APMA-B, str. 82–104.
- Mikusz, Józef. *Oświadczenia*, tom 68, APMA-B, str. 21–36.
- Mikusz, Józef. *Oświadczenia*, tom 99, APMA-B, str. 156–159.
- Milton, Giles. *Churchill's Ministry of Ungentlemanly Warfare: The Mavericks Who Plotted Hitler's Defeat*. London: Picador, 2017. Kindle.
- Minkiewicz, Władysław. *Mokotów. Wronki. Rawicz. Wspomnienia 1939–1954*. Warszawa: Instytut Prasy i Wydawnictw „Novum”, 1990.
- Mitkiewicz, Leon. *W Najwyższym Sztabie Zachodnich Aliantów 1943–1945*. Londyn: Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas, 1971.
- Mitkiewicz, Leon. *Z Gen. Sikorskim na Obczyźnie*. Paryż: Instytut Literacki, 1968.
- Moczarski, Kazimierz. *Conversations with an Executioner*. Prevod: Mariana Fitzpatrick. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1981.
- Molenda, Antoni. *Władysław Plaskura (1905–1987)*. Katowice: TOnO, 1995.
- Molin, Andrzej. *Zapis razgovora*, 23. septembar 2017.
- Motz, Eugeniusz. [Testimony]. Dodatak pisnu od Eugenjuša Moca Jozefu Garlinjskom, 28. avgust 1971, Warszawa.
- Możdżeń, Andrzej. *Oświadczenia*, tom 3, APMA-B, str. 371–376.
- Müller, Filip. *Eyewitness Auschwitz: Three Years in the Gas Chambers*. Chicago: Ivan R. Dee, 1999.

- Mulley, Clare. *The Spy Who Loved: The Secrets and Lives of Christine Granville*. New York: St. Martin's Griffin, 2014.
- Münch, Hans. *Analyse von Nahrungsmittelproben (1947)*, Opracowania, tom 19, APMA-B, str. 5–47.
- Nahlik, Stanisław Edward. *Przesiane przez pamięć*. Kraków: Zakamycze, 2002.
- Naruszewicz, Władysław. *Wspomnienia Lidzianina*. Warszawa: Bellona, 2001.
- Nejmark, Helena. *The Destruction of Jewish Ostrów*, u: Margolis, Memorial, str. 445–446.
- Nepoznati autor. [Zasady konspiracji]. AAN, 2/2505/0/-/194 – Fundacja Archiwum Polski Podziemnej 1939–1945. (Fundacja Arhiva poljske ilegale 1939–1945.)
- Neufeld, Michael J.; Berenbaum, Michael (prir.). *The Bombing of Auschwitz: Should the Allies Have Attempted It?* New York: St. Martin's Press, 2000.
- Nosal, Eugeniusz. Oświadczenia, tom 106, APMA-B, str. 29–30.
- Nosal, Eugeniusz. Oświadczenia, tom 132, APMA-B, str. 164–191.
- Nowacki, Zygmunt. *Wspomnienia*, tom 151, APMA-B, str. 65–163.
- Nowak, Jan. *Courier from Warsaw*. Detroit: Wayne State University Press, 1983.
- Nowak, Jan. *Kurier z Warszawy*. Warszawa–Kraków: ResPublica, 1989.
- O'Connor, Gary. *The Butcher of Poland: Hitler's Lawyer Hans Frank*. Staplehurst: Spellmount Publishers, 2014. Kindle.
- Ollier, Michael. Mejl, 16. avgust 2001.
- Olson, Lynne. *Last Hope Island*. New York: Random House, 2017, Kindle edition.
- Olson, Lynne; Cloud, Stanley. *For Your Freedom and Ours: The Kosciuszko Squadron – Forgotten Heroes of World War II*. Estbourne: Gardners Books, 2004.
- Olszowski, Jan. „Więźniarska kancelaria w obozie oświęcimskim”. *Przeгляд Lekarski*, 1982/1–2, str. 182–187.
- Olszowski, Jan. *Wspomnienia*, tom 127, APMA-B, str. 54–88.
- Orłowska, Marta. Zapis razgovora, 13. novembar 2018.
- Oseka, Piotr. „Zabawa pod barykadą”. *Przekrój*, 2004/8.
- Ostańkiewicz, Czesław. *Ziemia parująca cyklonem*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 1967.

- Ostrowska, Eleonora. [Wspomnienia 1]. Warszawa: 1981/82. Materijal dobijen zahvaljujući Andžeu Ostrovskom.
- Ostrowska, Eleonora. [Wspomnienia 2: Upadek powstania na Starym Mieście i okres popowstaniowy]. Warszawa: 1993, str. 1–12. Materijal dobijen zahvaljujući Andžeu Ostrovskom.
- Ostrowska, Eleonora. *Wspomnienia*, tom 179, APMA-B, str. 143–158.
- Ostrowska, Joanna; Zaremba, Marcin. „Kobiece gehenna”. *Polityka*, 2009/10, str. 64–66.
- Ostrowski, Marek. Zapis razgovora, 9. mart 2016; 1. maj 2016; 10. oktobar 2017.
- Overy, Richard. *The Bombing War*. London: Allen Lane, 2009.
- Paczkowski, Andrzej. *Aparat bezpieczeństwa w latach 1944–1956. Taktyka, strategia, metody*. tom I. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN, 1994.
- Paczuła, Tadeusz. Oświadczenia, tom 108, APMA-B, str. 70–72.
- Paczyńska, Irena (prir.). *Grypsy z Koncentrationslager Auschwitz Józefa Cyrankiewicza i Stanisława Kłodzińskiego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2013.
- Paczyński, Józef. Oświadczenia, tom 100, APMA-B, str. 92–122.
- Paulsson, Gunnar S. *Secret City: The Hidden Jews of Warsaw, 1940–1945*. New Haven: Yale University Press, 2013.
- Pawlicki, Tadeusz (reż.). *Witold*. 1990. Studio A. Munka.
- Pawłowski, Marek T.; Walczak, Małgorzata (reż.). *Jaster. Tajemnica Hela*. 2014. Polski Instytut Sztuki Filmowej.
- Pęziński, Andrzej Franciszek. [Ostrów Mazowiecka z dystansu]. Materijal dobijen zahvaljujući Mihalu Dekjelu.
- Piątkowska, Antonina. *Wspomnienia*, tom 66, APMA-B, str. 116–119.
- Picard, Jacques. *Die Schweiz und die Juden 1933–1945: Schweizerischer Antisemitismus, jüdische Abwehr und internationale Migrations- und Flüchtlingspolitik*. Zurich: Chronos, 1994.
- Piechowski, Kazimierz. *Byłem numerem...: historie z Auschwitz*. Warszawa: Wydawnictwo Sióstr Loretanek, 2003.
- Piechowski, Kazimierz. Zapis razgovora, 14. oktobar 2016.
- Piekarski, Konstanty. *Escaping Hell: The Story of a Polish Underground Officer in Auschwitz and Buchenwald*. Toronto: Dundum Press, 2009.
- Pieńkowska, Janina. [Wspomnienia 1]. AAN, 2/2505/0/-/194 – Fundacja Archiwum Polski Podziemnej 1939–1945. (Fundacja Arhiva poljske ilegale, 1939–1945.)

- Pietrzykowski, Tadeusz. Oświadczenia, tom 88, APMA–B, str. 1–38.
- Pietrzykowski, Tadeusz. Wspomnienia, tom 161, APMA–B, str. 140–5.
- Pilecka, Maria. [Dzieje rodu Pileckich. Saga]. Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 1–116.
- Pilecka, Maria. [List do Bolesława Bieruta], datum nepoznat. ASS MON, tom 5, str. 194, u: Cyra, *Rotmistrz*.
- Pilecka-Optułowicz, Zofia. Zapisi razgovora, 1. februar 2016; 17. maj 2016; 14. jul 2016.
- Pilecki, Andrzej; Krzyszkowski, Mirosław; Wasztyl, Bogdan. *Pilecki. Śladami mojego taty*. Kraków: Znak, 2015.
- Pilecki, Andrzej. Zapisi razgovora, 1. februar 2016; 2. februar 2016; 5. februar 2016; 11. mart 2016; 16. maj 2016; 17. maj 2016; 19. maj 2016; 21. maj, 2016; 11. jul 2016; 10. oktobar 2017; 20. jul 2018.
- Pilecki, Witold. *The Auschwitz Volunteer: Beyond Bravery*. Prevod: Jarek Gariński. Los Angeles: Aquila Polonica, 2014. Kindle.
- Pilecki, Witold. [Klucz do raportu W z 1943 roku]. Wspomnienia, tom 183, APMA–B, str. 79.
- Pilecki, Witold. [List do córki], 18. oktobar 1943, IPN: <https://pilecki.ipn.gov.pl/rp/pilecki-nieznany/listy/7108,List-do-corki-Zosi.html> [20. januar 2019].
- Pilecki, Witold. [List do Generała Pełczyńskiego], 19. oktobar 1945, PUMST, BI 6991, str. 1–2.
- Pilecki, Witold. [Pod Lidą]. Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 26–54.
- Pilecki, Witold. [Raport – Nowy Wiśnicz], Wspomnienia, tom 130, APMA–B, str. 110–120.
- Pilecki, Witold. [Raport 1945]. PUMST, BI.874, str. 1–104.
- Pilecki, Witold. [Raport teren S]. AAN, 202/XVIII/1, str. 88.
- Pilecki, Witold. [Raport W]. AAN, 202/XVIII/1, str. 64–87.
- Pilecki, Witold. *Report W KL Auschwitz 1940–1943 by Captain Witold Pilecki*. Prevod: Adam J. Koch. Melbourne: Andrzej Nowak with the Polish Association of Political Prisoners in Australia, 2013.
- Pilecki, Witold. [W jaki sposób znalazłem się w Oświęcimiu]. PUMST, BI 6991.
- Pilecki, Witold. [Wiersz do pułkownika Różańskiego]. 14 maj 1947. UOP, 1768/III/9, str. 267.

- Pilecki, Witold. [Zamiast wstępu – słów kilka do przyjaciół moich tych, którzy byli stale na ziemi]. Materiały, tom 223c, APMA–B, str. 1–5.
- Pilecki, Witold. [Życiorys]. Materiały, tom 223c, APMA–B. Nisu navedene stranice.
- Pilecki, Witold. Akta procesowe Witolda Pileckiego. ASS MON, tom 5, str. 33, citirano u: Cyra, *Rotmistrz*.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. [List Aliny Bieleckiej], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 831.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. [List do Prezydenta Polski], 7. maj 1948, Materiały, tom 223b, str. 773–775.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. [Meldunek nr 2], Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 555.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Makarego Sieradzkiego, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 361–367.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Marii Szelałowskiej, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 150–165.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania podejrzanego Tadeusza Płużańskiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 184–223.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Tadeusza Sztrum de Sztrema, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 397–402.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223, APMA–B, str. 10–317.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół rozprawy głównej, Materiały, tom 223b, APMA–B, str. 639–693.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Wacława Alchimowicza, Materiały, tom 223a, APMA–B, str. 403–410.

- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego, Materiały, tom 223a, APMA-B, str. 117–121.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. [Meldunek nr 5], Materiały, tom 223b, APMA-B, str. 556.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. [Tragedia kielecka], Materiały, tom 223a, APMA-B, str. 542–543.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół rozprawy głównej. Spis adresów, Materiały, tom 223b, APMA-B, str. 639–642.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego przez oficera śledczego MBP Stefana Alaborskiego z 10 czerwca 1947 roku, Materiały, tom 223, APMA-B, str. 81–93.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy przeciwko Witoldowi Pileckiemu i innym. Protokół przesłuchania Witolda Pileckiego przez oficera śledczego MBP ppor. Eugeniusza Chimczaka z 8 maja 1947 roku, Materiały, tom 223, APMA-B, str. 73–76.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy Witolda Pileckiego. Protokół rozprawy głównej. ASS MON, tom 5, str. 25–26, citirano u: Cyra, *Rotmistrz*.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy Witolda Pileckiego. ASS MON, tom 5, str. 107–117, citirano u: Cyra, *Rotmistrz*.
- Pilecki, Witold. Akta sprawy Witolda Pileckiego. Zeznanie w śledztwie Witolda Pileckiego. ASS MON, tom 1, str. 74, citirano u: Cyra, *Rotmistrz*.
- Piper, Franciszek (prir.). *Auschwitz 1940–1945: Central Issues in the History of the Camp*. tom III: *Mass Murder*. Prevod: William Brandt. Oświęcim: PMA-B, 2000.
- Piper, Franciszek. *Auschwitz: How Many Perished Jews, Poles, Gypsies*. Kraków: Poligrafia ITS, 1992.
- Piper, Franciszek. *Ilu ludzi zginęło w KL Auschwitz? Liczba ofiar w świetle źródeł i badań 1945–1990*. Oświęcim: PMA-B, 1992.
- Piper, Franciszek. *Voices of Memory 8: Poles in Auschwitz*. Oświęcim: PMA-B, 2011.
- Piper, Franciszek; Strzelecka, Irena (eds). *Księga Pamięci. Transporty Polaków z Warszawy do KL Auschwitz 1940–1944*. Oświęcim: PMA-B, 2000.

- Plaskura, Władysław. Oświadczenia, tom 82, APMA-B, str. 50–69.
- Plaskura, Władysław. Oświadczenia, tom 105, APMA-B, str. 38–45a.
- Plaskura, Władysław. Oświadczenia, tom 115, APMA-B, str. 131–147.
- Pluta, Waclaw. Oświadczenia, tom 129, APMA-B, str. 187–192.
- Pluta-Czachowski, Kazimierz. „...gdy przychodzi czas – trzeba odejść”. *Ze wspomnień o gen. Stefanie Roweckim*, u: Garlicka, *Zarzewie*.
- Plużański, Tadeusz M. *Oblawa na wyklętych. Polowanie bezpieki na Żołnierzy Wyklętych*. Zakrzewo: Replika, 2017.
- Pogozhev, Andrey. *Escape from Auschwitz*. Barnsley: Pen & Sword Military, 2007 Kindle edition.
- Poleszak, Sławomir; Wnuk, Rafał. *Zarys dziejów polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, u: Wnuk i dr., *Atlas*, str. xxii–xxxiv.
- Polish Ministry of Information. *The Black Book of Poland*. New York: G. P. Putnam's Sons, 1942.
- Polonsky, Antony. *My Brother's Keeper: Recent Polish Debates on the Holocaust*. London: Routledge, 1990.
- Porębski, Henryk. Oświadczenia, tom 21, APMA-B, str. 11–31.
- Porębski, Henryk. Oświadczenia, tom 22, APMA-B, str. 59–60.
- Porębski, Henryk. Oświadczenia, tom 102, APMA-B, str. 27–28.
- Pozimski, Jerzy. Wspomnienia, tom 52, APMA-B, str. 109–177.
- Pszennicki, Krzysztof. *Tu mówi Londyn. Historia Sekcji Polskiej BBC*. Warszawa: Rosner and Wspólnicy, 2009.
- Ptakowski, Jerzy. *Oświęcim bez cenzury i bez legend*. London: Myśl Polska, 1985.
- Puławski, Adam. „Kwestia sowieckich jeńców wojennych w polityce Polskiego Państwa Podziemnego”. *Rocznik Chełmski*, 2014/18, str. 231–294.
- Puławski, Adam. *Wobec niespotykanego w dziejach mordu*. Chełm: Stowarzyszenie Rocznik Chełmski, 2018.
- Puławski, Adam. *W obliczu zagłady. Rząd RP na uchodźstwie, Delegatura Rządu RP na Kraj, ZWZ-AK wobec deportacji Żydów do obozów zagłady (1941–1942)*. Lublin IPN, 2009.
- Rablin, Andrzej. Oświadczenia, tom 29, APMA-B, str. 78–85.
- Raczyński, Edward. *In Allied London*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1962.
- Radlicki, Ignacy. *Kapo odpowiedział – Auschwitz. Wspomnienia adwokata z obozu koncentracyjnego*. Warszawa: Redakcja „Palestry”, 2008.

- Radomska, Maria i dr. (prir.). *Nasza niezwykła szkoła. Porto San Giorgio – Foxley 1945–1948*. Londyn: Koło Szkoły Porto San Giorgio – Foxley, 1985.
- Rambert, Eugene. *Bex Et Ses Environs (1871)*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2010.
- Rawicz (Popiel), Barbara. Zapis razgovora, 5. mart 2017.
- Rawicz, Jerzy. *Kariera szambelana*. Warszawa: Czytelnik, 1971.
- Rawicz, Kazimierz. [List do L. Serafińskiej]. 4. avgust 1958. Materiały, tom 220, APMA–B, str. 167–168.
- Rawicz, Kazimierz. [List], 8. avgust 1956; [List], 1957; [List], 8. avgust 1957; [List], 22. avgust 1957; 31. avgust 1957; [List], 23. septembar 1957; [List], 1957; [Raport], datum nepoznat. Materijal dobijen zahvaljujući Andžeu Kunertu.
- Rawicz, Kazimierz. Oświadczenia, tom 27, APMA–B, str. 33–41, str. 41a–41h.
- Rawicz-Heilman, Kazimierz. [Pobyt w obozie w Oświęcimiu], str. 1–64. Manuscript in the possession of Marek Popiel.
- Redzej, Jan. [Raport 1943]. AAN, 202/XVIII/1, str. 33–47a.
- Rees, Laurence. *Auschwitz: A New History*. New York: PublicAffairs, 2015. Kindle.
- Reisman, Michael; Antoniou, Chris T. *The Laws of War: A Comprehensive Collection of Primary Documents on International Laws Governing Armed Conflict*. New York: Vintage, 1994.
- Remlein, Janusz. [Wspomnienia]. <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/janusz-remlein,1137.html> [27. decembar 2018].
- Republic of Poland, Ministry of Foreign Affairs. *The Mass Extermination of Jews in German Occupied Poland*. Decembar 1942. NA, FCO 371/30924, C12313.
- Richie, Alexandra. *Warsaw 1944: Hitler, Himmler, and the Warsaw Uprising*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2013.
- Ringelblum, Emmanuel. *Notes from the Warsaw Ghetto*. San Francisco: Pickle Partners Publishing, 2015. Kindle.
- Ringelblum, Emmnuel. *Polish-Jewish Relations During the Second World War*. Evanston: Northwestern University Press, 1992.
- Roberts, Andrew. *Churchill: Walking with Destiny*. New York: Viking, 2018.

- Rohleder, Joachim. [Bundesantragsakten]. Schweizerisches B4, E 4320 (B) 1990/133, Bd. 67.
- Romanowicz, Jerzy. „Czy W. Pilecki zostanie zrehabilitowany?“. *Głos Pomorza*, 09–10. 12. 1989.
- Romanowicz, Jerzy. „Zgrupowanie 'Chrobry II' w Powstaniu Warszawskim“. *Słupskie Studia Historyczne*, 2003/10, str. 293–303.
- Romanowski, Andrzej. „Tajemnica Witolda Pileckiego“. *Polityka*, 2013/20.
- Rostkowski, Jerzy. *Świat Muszkieterów. Zapomnij albo zgiń*. Warszawa: Rebis, 2016.
- Roth, Markus. *The Murder of the Jews in Ostrów Mazowiecka in November 1939*, u: Zalc, Bruttman, *Microhistories*, str. 227–241.
- Rowecka-Mielczarska, Irena. *Father: Reminiscences About Major General Stefan „Grot“ Rowecki*. Prevod: Elżbieta Puławska. Warszawa: Presspol, 1983.
- Rowiński, Aleksander. *Zygiełbojma śmierć i życie*. Warszawa: Rój, 2000.
- Russell, Sharman Apt. *Hunger: An Unnatural History*. New York: Basic Books, 2008.
- Rutkowski, Tadeusz Paweł. *Stanisław Kot 1885–1975. Biografia polityczna*. Warszawa: Dig, 2000.
- Rybak, Krystyna. Zapis razgovora, 8. mart 2017.
- Sawicki, Jan (reż.). *Rotmistrz Witold Pilecki*. 1991. TVP Edukacyjna 1991.
- Schulte, Jan E. *London war informiert. KZ-Expansion und Judenverfolgung. Entschlüsselte KZ-Stärkemeldungen vom Januar 1942 bis zum Januar 1943 in den britischen National Archives in Kew*, u: Hackmann, Süß (prir.), *Hitler's*, str. 183–207.
- Schwarzbart, Ignacy. [Archives 1943–45]. IPN. BU_2835_15.
- Segieda, Napoleon. HIA. Stanisław Mikolajczyk Papers. Kutija 28, fascikla 7.
- Segieda, Napoleon. [Raport]. PISM, A.9.III.2a t.3.
- Sehn, Jan. *Obóz koncentracyjny Oświęcim–Brzezinka (Auschwitz–Birkenau)*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze, 1964.
- Serafińska, Zofia. *Ziemniaki na pierwsze..., na drugie..., na trzecie*. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1940.
- Serafiński, Tomasz. [Ucieczka skazanych]. Nowy Wiśnicz: 1965. Dokument u posedu Marije Serafinjske-Domanjske.

- Setkiewicz, Piotr. *Głosy Pamięci 13: Załoga SS w KL Auschwitz*. Oświęcim: PMA-B, 2017.
- Setkiewicz, Piotr. „Pierwsi Żydzi w KL Auschwitz”. *Zeszyty Oświęcimskie* 19. Oświęcim: PMA-B, 2016, str. 7–46.
- Setkiewicz, Piotr (prir.). *The Private Lives of the Auschwitz SS*. Prevod: William Brand. Oświęcim: PMA-B, 2014.
- Setkiewicz, Piotr (prir.). *Studia nad dziejami obozów koncentracyjnych w okupowanej Polsce*. Oświęcim: PMA-B, 2011.
- Setkiewicz, Piotr. *Voices of Memory 6: The Auschwitz Crematoria and Gas Chambers*. Oświęcim: PMA-B, 2011.
- Setkiewicz, Piotr. *Z dziejów obozów IG Farben Werk Auschwitz 1941–1945*. Oświęcim: PMA-B, 2006.
- Setkiewicz, Piotr. *Zaopatrzenie materiałowe krematoriów i komór gazowych Auschwitz: koks, drewno, cyklon*, u: Setkiewicz, *Studia*, str. 46–74.
- Setkiewicz, Piotr. „Zapomniany czyn Mariana Batko”. *Pro Memoria*, 06. 2002 – 01. 2003/17–18, str. 61–64.
- Siciński, Antoni. „Z psychopatologii więźniów funkcyjnych. Ernst Krankemann”. *Przegląd Lekarski*, 1974/1, str. 126–130.
- Siedlecki, Janusz Nel. *Beyond Lost Dreams*. Lancaster: Carnegie Publishing, 1994.
- Sierchuła, Rafał; Utracka, Katarzyna. „Historia oddziału WIG – rtm. Witolda Pileckiego”. *Grot. Zeszyty Historyczne poświęcone historii wojska i walk o niepodległość*, 2015/39–40, str. 213–223.
- Słuchowski, Artur. [Wspomnienia]. *Chronicles of Terror*. IP, 019 Sluchowski_Artur_2_skan_AK: www.chronicsofterror.pl.
- Smoczyński, Juliusz. „Ostatnie dni Stanisława Dubois”. *Kurier Polski*, 03. 02. 1980/25. Nisu navedene stranice.
- Smoleń, Kazimierz. „'Czarna giełda' w obozie”. *Wolni ludzie*, 1948/3, str. 4.
- Smoleń, Kazimierz; Czech, Danuta; Iwaszko, Tadeusz; Jarosz, Barbara; Piper, Franciszek; Polska, Irena; Świebocka, Teresa (prir.). *KL Auschwitz Seen by SS*. Prevod: Constantine FitzGibbon, Krystyna Michalik. Oświęcim: PMA-B, 2005.
- Snyder, Timothy. *Black Earth: The Holocaust as History and Warning*. New York: Tim Duggan Books, 2016.
- Snyder, Timothy. *Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin*. New York: Basic Books, 2012.

- Snyder, Timothy. *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1956–1999*. New Haven: Yale University Press, 2003.
- Sobański, Tomasz. *Ucieczki oświęcimskie*. Warszawa: Wydawnictwo MON, 1987.
- Sobolewicz, Tadeusz. *But I Survived*. Oświęcim: PMA-B, 1998.
- Šošta, Jan; Kunze, Pëtr; Šěn, Franc (prir.). *Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow*. Budyšin Ludowe nakładnistwo Domowina, 1984.
- Sowa, Andrzej Leon. *Kto wydał wyrok na miasto? Plany operacyjne ZWZ-AK (1940–1944) i sposoby ich realizacji*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2016.
- Sowul, Czesław. *Oświadczenia*, tom 72, APMA-B, str. 160–181.
- Stafford, David. *Britain and European Resistance: 1940–1945: A Survey of the Special Operations Executive, with Documents*. London: Thistle Publishing, 2013.
- Stapf, Adam. *Oświadczenia*, tom 29, APMA-B, str. 86–94.
- Stapf, Adam. *Oświadczenia*, tom 55, APMA-B, str. 1–6.
- Stapf, Adam. *Wspomnienia*, tom 110, APMA-B, str. 75–105.
- Stapf, Adam. *Oświadczenia*, tom 148, APMA-B, str. 96–138.
- Stargardt, Nicholas. *The German War: A Nation Under Arms, 1939–1945. Citizens and Soldiers*. New York: Basic Books, 2015.
- Steinbacher, Sybille. *Auschwitz: A History*. Prevod: Shaun Whiteside. London: Harper Perennial, 2006. Kindle.
- Stępień, Jan. *Wspomnienia*, tom 179, APMA-B, str. 176–177.
- Stola, Dariusz. „Early News of the Holocaust from Poland”. *Holocaust and Genocide Studies*, 1997/11, str. 1–27.
- Stola, Dariusz. *Nadzieja i zagłada: Ignacy Schwarzbart – żydowski przedstawiciel w Radzie Narodowej RP (1940–1945)*. Warszawa: Oficyna Naukowa, 1995.
- Stoves, Rolf O. G. *Die 1. Panzer-Division 1935–1945*. Dornheim: Podzun-Verlag, 1976.
- Stranský, Karl. *Oświadczenia*, tom 84, APMA-B, str. 44–58.
- Strzelecka, Irena. *Voices of Memory 2: Medical Crimes: The Experiments in Auschwitz*. Oświęcim: PMA-B, 2011.
- Strzelecka, Irena. *Voices of Memory 3: Medical Crimes. The Hospitals in Auschwitz*. Oświęcim: PMA-B, 2008.

- Stupka, Helena. Oświadczenia, tom 68, APMA–B, str. 124–132.
- Stupka, porodica. Zapisi razgovora, 21. septembar 2016; 24. septembar 2016.
- Stykowski, Jacek. Zapis razgovora, 12. septembar 2018.
- Stykowski, Jacek. *Kapitan „Hal“. Kulisy fałszowania prawdy o Powstaniu Warszawskim '44*. Warszawa: Capital, 2017.
- Syzdek, Włodzimierz. „W 45 rocznicę śmierci Stanisława Dubois. Był człowiekiem działania“. *Za wolność i lud*, 22.08.1987/34, str. 5.
- Szarota, Tomasz. *Okupowanej Warszawy dzień powszedni. Studium Historyczne*. Warszawa: Czytelnik, 2010.
- Szarota, Tomasz. *Stefan Rowecki „Grot“*. Warszawa: PWN, 1985.
- Szczepański, Marian. Video-sećanje [14. jul 1995], APMA–B, V-246.
- Szejnert, Małgorzata. *Śród żywych duchów*. Kraków: Znak, 2012.
- Szmaglewska, Seweryna. *Dymy nad Birkenau*. Warszawa: Czytelnik, 1971.
- Szmaglewska, Seweryna. *Smoke over Birkenau*. Prevod: Jadwiga Rynas. Warszawa: Książka i Wiedza; Oświęcim: PMA–B, 2008.
- Szpakowski, Ludomir. Zapis razgovora, 31. januar 2017.
- Szpilman, Władysław. *The Pianist: The Extraordinary True Story of One Man's Survival in Warsaw, 1939–1945*. Prevod: Anthea Bell. New York: Picador, 2000.
- Szwajkowski, Kazimierz. [Zeznania]. IPN, Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, S/139/12/Zn, str. 137–142.
- Świebocki, Henryk. *London Has Been Informed...: Reports by Auschwitz Escapees*. Oświęcim: PMA–B, 2002.
- Świebocki, Henryk. „Przyobozowy ruch oporu w akcji niesienia pomocy więźniom KL Auschwitz“. *Zeszyty Oświęcimskie* 19. Oświęcim: PMA–B, 1988.
- Świebocki, Henryk (prir.). *Auschwitz, 1940–1945: Central Issues in the History of the Camp*. tom IV: *The Resistance Movement*. Prevod: William Brandt. Oświęcim: PMA–B, 2000.
- Świętorzecki, Karol. Oświadczenia, tom 76, APMA–B, str. 88–110.
- Świętorzecki, Karol. Wspomnienia, tom 86, APMA–B, str. 232–237.
- Świętorzecki, Karol. Zapisi razgovora, 14. februar 1970; 14. februar 1972, http://www.infopol.com/ms/070531all_restored.wav [20. januar 2019].

- Tabeau, Jerzy. [Sprawozdanie], u: *Zeszyty oświęcimskie. Raporty uciekinierów z KL Auschwitz*. Oświęcim: PMA–B, 1991, str. 77–130.
- Targosz, Franciszek. Oświadczenia, tom 144, APMA–B, str. 193–200, str. 209–217.
- Taubenschlag, Stanisław. *To Be a Jew in Occupied Poland: Cracow–Auschwitz–Buchenwald*. Prevod sa francuskog: David Herman. Oświęcim: Frap-Books, 1998.
- Taul, Roman. Oświadczenia, tom 9, APMA–B, str. 1264–1271, str. 1273–1285.
- Taul, Roman. Wspomnienia, tom 62, APMA–B, str. 26–59.
- Tereszczenko, Jan B. *Wspomnienia warszawiaka egocentrysty: „JA“*. Warszawa: Muzeum Historyczne m. st. Warszawy, 2012.
- Tereszczenko, Jan. Zapis razgovora, 1. novembar 2016.
- Terry, Nicholas. „Conflicting Signals: British Intelligence on the 'Final Solution' Through Radio Intercepts and Other Sources“. *Yad Vashem Studies*, 2004/32, str. 351–396.
- Thomas, German, str. 8.
- Thompson, Mark Christian. *Anti-Music: Jazz and Racial Blackness in German Thought Between the Wars*. New York: State University of New York Press, 2008.
- Thorsell, Staffan. *Warszawasvenskarna: De som lät världen veta*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2014. Kindle.
- Thugutt, Mieczysław. [List], 19. novembar 1941. PISM, A.9.III.4/14.
- Tomaszewski, Aleksander. Wspomnienia, tom 66, APMA–B, str. 107–114.
- Tomicki, Jan. *Stanisław Dubois*. Warszawa: Iskry, 1980.
- Tooze, Adam. *The Wages of Destruction: The Making and Breaking of the Nazi Economy*. London: Penguin, 2008. Kindle.
- Tracki, Krzysztof. *Młodość Witolda Pileckiego*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!, 2014.
- Tucholski, Jędrzej. *Cichociemni*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX, 1984.
- Tumielewicz, Józef. [Kronika]. Materijal dobijen zahvaljujući Stanislavu Tumjeleviču.
- Tymowski, Stanisław Janusz. *Zarys historii organizacji społecznych geodetów polskich*. Warszawa: Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych, 1970.

- Urbanek, Jerzy. Oświadczenia, tom 44, APMA–B, str. 1–13.
- Urbańczyk, Zygmunt. Wspomnienia, tom 54, APMA–B, str. 11–50.
- Urynowicz, Marcin. *Adam Czerniaków 1880–1942. Prezes getta warszawskiego*. Warszawa: IPN, 2009.
- van Pelt, Robert. *The Case for Auschwitz: Evidence from the Irving Trial*. Bloomington: Indiana University Press, 2016.
- Vrba, Rudolf. *I Cannot Forgive*. Vancouver: Regent College Publishing, 1997.
- Wachsmann, Nikolas. *KL: A History of the Nazi Concentration Camps*. New York: Farrar, Straus & Giroux, 2016.
- Walasek, Bohdan. [Wspomnienia], Muzeum Powstania Warszawskiego: <https://www.1944.pl/archiwum-historii-mowionej/bohdan-zbigniew-walasek,2545.html> [16. januar 2019].
- Walasek, Bohdan. Zapis razgovora, 19. maj 2016.
- Walendzik, Janusz. Zapis razgovora, 12. oktobar 2016.
- Walker, Jonathan. *Poland Alone: Britain, SOE and the Collapse of the Polish Resistance, 1944*. Stroud: The History Press, 2011. Kindle.
- Walter-Janke, Zygmunt. *W Armii Krajowej na Śląsku*. Katowice: Wydawnictwo Śląsk, 1986.
- Wanat, Leon. *Apel więźniów Pawiaka*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1976.
- Wanat, Leon. *Za murami Pawiaka*. Warszawa: Książka i Wiedza, 1985.
- Wanner, Gerhard. „Flüchtlinge und Grenzverhältnisse u: Vorarlberg 1938–1944. Einreise- und Transitland Schweiz“. *Rheticus Vierteljahresschrift der Rheticus-Gesellschaft*. 1998/3–4, str. 227–271.
- War and Internationa [sic] Situation. February 22, 1944. Hansard. U. K. Parliament: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1944/feb/22/war-and-internationa-situation> [22. januar 2019].
- Wasserstein, Bernard. *Britain and the Jews of Europe, 1939–1945*. London: Leicester University Press, 1999.
- Westermann, Edward B. „The Royal Air Force and the Bombing of Auschwitz: First Deliberations, January 1941“. *Holocaust and Genocide Studies*, 2001/15, str. 70–85.
- Whaley, W. Gordon; Bowen, John S. *Russian Dandelion (Kok-Saghyz): An Emergency Source of Natural Rubber*. US Dept. of Agriculture, 1947.

- Widelec, Jakob. *A Diary of Four Weeks with the Nazis in Ostrów*, u: Margolis, Memorial, str. 421–428.
- Widfeldt, Bo; Wegman, Rolph. *Making for Sweden*. Walton-on-Thames: Air Research Publications, 1999.
- Wielopolski, Piotr. Zapis razgovora, 18. maj 2017.
- Wierusz, Witold. Oświadczenia, tom 77, APMA–B, str. 13–37.
- Wierzbicka, Agnieszka. „Żyd, Żydzi, Żydy, Żydki – Stereotypes and Judgments Ingrained in the Polish Language“. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica*, 2015/49, str. 57–67.
- Wilkinson, Peter. *Foreign Fields: The Story of an SOE Operative*. Staplehurst: Spellmount Publishers, 2013. Kindle.
- Willenberg, Samuel. *Revolt in Treblinka*. Warszawa: ŻIH, 1992.
- Winstone, Martin. *The Dark Heart of Hitler's Europe: Nazi Rule in Poland Under the General Government*. London: I. B. Tauris, 2014. Kindle.
- Wiśnicka, Maria (reż.). *Sprawa szpiega Pileckiego*. 1991. WFD Warszawa Zespół Filmowy WIR.
- Witowiecki, Tadeusz. *Tu mówi „Żelazo“*. Łódź: Wydawnictwo Łódzkie, 1966.
- Wnuk, Rafał; Poleszak, Sławomir; Jaczyńska, Agnieszka; Śladecka, Magdalena (prir.). *Atlas Polskiego Podziemia Niepodległościowego 1944–1956*. Warszawa–Lublin: IPN, 2007.
- Wolny, Edward. Oświadczenia, tom 33, APMA–B, str. 25–26.
- Wołosiuk, Bruno. „Znałem rotmistrza Pileckiego“. *Słowo Powszechne*, 1980/49, str. 19–26.
- Wood, E. Thomas. *Karski: How One Man Tried to Stop the Holocaust*. Lubbock: Gihon River Press and Texas Tech University Press, 2014.
- Wortmán, Marek (reż.). *Ucieczka z Oświęcimia*. 1998. TVP.
- Wróbel, Janusz. *Na rozdrożu historii. Repatriacja obywateli polskich z Zachodu w latach 1945–1949*. Łódź: IPN, 2009.
- Wyczański, Andrzej. *Mikrofilm. Nowa postać książki*. Wrocław: Osolineum, 1972.
- Wyman, David. *The Abandonment of the Jews: America and the Holocaust 1941–1945*. New York: New Press, 2007.
- Wysocki, Wiesław Jan. *Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948*. Warszawa: Rytm, 2009.

- Zabawski, Edmund. *Wspomnienia*, tom 98, APMA–B, str. 83–103.
- Zabielski, Józef. *First to Return*. London: Garby Publications, 1976.
- Zaborowski, Leszek (prir.). *Chronicles of Terror. German Atrocities in Warsaw – Wola, August 1944*, tom II. Warszawa: Witold Pilecki Center for Totalitarian Studies [IP], 2018.
- Zagórski, Waław. *Seventy Days*. Prevod: John Welsh. London: Panther Books, 1959.
- Zagórski, Waław. *Wicher wolności. Dziennik powstańca*. Warszawa: Czytelnik, 1990.
- Zalc, Claire; Bruttman, Tal (prir.). *Microhistories of the Holocaust*. New York: Berghahn Books, 2016.
- Zakrzewski, Jerzy. *Zapis razgovora*, 17. oktobar 2016.
- Zaremba, Marcin. *Wielka trwoga. Polska 1944–1947*. Kraków: Znak, 2012.
- Zaremba, Zygmunt. *Wojna i konspiracja*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1991.
- Zawadzki, Antoni. [Zeznania]. IPN, Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, S/139/12/Zn, str. 124–128.
- Ziegler, Philip. *London at War: 1939–1945*. New York: Sinclair-Stevenson Ltd., 1995.
- Zieliński, Jan. „List posła Ładosia i doktora Kühla“. *Zeszyty Literackie*, 2000/4, str. 157–167.
- Zimmerman, Joshua D. *The Polish Underground and the Jews, 1939–1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
- Ziółkowski, Michał. *Byłem od początku w Auschwitz*. Gdańsk: Marpress, 2007.
- Znak. [Deklaracja ideowa grupy „ZNAK“.] AAN, 2/2505/0/-/194.
- Zwerin, Mike. *Swing Under Nazis: Jazz as a Metaphor for Freedom*. New York: Cooper Square Press, 2000.
- Лаўрэш, Леанід Лявонцьевіч. „Яўрэі Ліды“. *Маладосць*, 2016/4, str. 141–154.
- Лаўрэш, Леанід Лявонцьевіч. „Лідчына ў 1936–1939 гг. у люстэрку прэсы“. *Лідскі летанісец*, 2014/66 (2), str. 25–93.
- Лаўрэш, Леанід Лявонцьевіч. „13 траўня 1901 г. нарадзіўся Вігольд Пілецкі“. *Лідскі Летанісец*, 2016/2 (74), str. 15–19.

- Лаўрэш, Леанід Лявонцьевіч. „Лідчына ў 1924–1929 гг. у люстэрку прэсы“. *Ліоскі летанісец*, 2015/69 (1), str. 25–94.
- Ярмонт, Евгения. *В тени замка Гедимина Лида. Воспоминания детства*. Гродно: КЛФ „Сталкер“, 1995, str. 93–94, citirano u: Лаўрэш, „Лідчына“, str. 76.